

Mittuniversitetet
MID SWEDEN UNIVERSITY

Likhet inför lagen?

Undermedveten strukturell diskriminering av etniska minoriteter

Andreas Kihlberg & Nicklas Myrin

Handledare: Mattias Åkerberg

Examinator: Glenn Svedin

Kriminologi (C), Examensarbete 15 hp

Avdelningen för samhällsvetenskap – Kriminologi

Mittuniversitetet, Mid Sweden University

Likhet inför lagen?

Undermedveten strukturell diskriminering av etniska minoriteter

Andreas Kihlberg och Nicklas Myrin*

Sammanfattning

Inledning: Den skapade bilden av att invandrare skulle vara farligare än den infödda populationen i landet riskerar leda till en undermedveten strukturell diskriminering som genomsyrar det västerländska samhället och således även rättssystemet. Tidigare forskning har visat att etniska minoriteter utsatts för negativ särbehandling vid såväl polisens ingripande som vid domstolens beslut. Denna särbehandling kan tänkas leda till en förlust av rättssystemets legitimitet och därmed till en ökad brottslighet i samhället. Som teoretiskt ramverk för problemet användes social conditioning theory och focal concerns theory. **Syfte:** Att undersöka huruvida det bland svenska juriststudenter förekommer negativ särbehandling av etniska minoriteter. **Metod:** En enkätstudie genomfördes på totalt 210 juriststudenter från fyra universitet i Sverige. Enkäten bestod av två fallbeskrivningar med åtta frågor till respektive fallbeskrivning. Av urvalet fick 104 studenter läsa om gärningsmän med typiskt skandinaviska namn och 106 studenter fick läsa om gärningsmän med typiskt arabiska namn. Mann Whitney-U test genomfördes mellan respondenterna som läst om skandinaviska respektive arabiska gärningsmän. Därtill undersöktes Spearmans rangkorrelation mellan respondenternas attityder till våldsbrott. **Resultat:** Vid grov misshandel uppfattades gärningsmannen med arabiskt namn vara farligare för samhället än gärningsmannen med skandinaviskt namn. Vidare fanns tendenser till att respondenterna undermedvetet uppfattade gärningsmannen med arabiskt namn som mer förekommande vid rån än gärningsmannen med skandinaviskt namn. **Diskussion:** Respondenterna visade tendenser till undermedvetna fördomar om etniska minoriteter, men lät inte dessa fördomar påverka det valda straffet. Resultatet visar att stereotypa fördomar kan finnas på ett undermedvetet plan, vilket torde kunna leda till negativ särbehandling i vissa situationer när det kommer till domstolsfrågor. Resultaten är i linje med tidigare forskning och studiens teoretiska ramverk, men påvisar samtidigt den komplexitet som ligger bakom problemet.

Nyckelord: Diskriminering, Fördomar, Etnicitet, Focal concerns theory, Social conditioning theory.

* Båda författarna ansvarar för samtliga delar i uppsatsen.

Vi vill rikta ett stort tack till...

Vår handledare Mattias Åkerberg för inspiration, motivering och vägledning.
De individer från Göteborgs Universitet, Lund Universitet, Umeå Universitet och Örebro
Universitet som bistod med kontaktuppgifter till kommande deltagare för studien.
Våra vänner och familjer.

Sundsvall, maj 2016

Andreas Kihlberg & Nicklas Myrin

Innehållsförteckning

Introduktion	1
Etniska minoriteters förekomst i brottsstatistiken.....	1
Tidigare forskning om diskriminering i rättssystemet	3
Möjliga konsekvenser av diskriminering i rättssystemet	6
Teorier.....	8
Social conditioning theory.....	8
Focal concerns theory.....	10
Studiens relevans	11
Syfte och frågeställning	12
Metod.....	12
Design	12
Enkätens utformning.....	12
Validitet och reliabilitet	16
Etiska aspekter	17
Urval	18
Datainsamling	19
Analysmetod	21
Resultat	22
Samband mellan attityder till brott.....	22
Skillnader mellan skandinaviskt och arabiskt namn på gärningsmännen	24
Diskussion	26
Styrkor, svagheter och framtida forskning.....	31
Slutsatser.....	34
Referenser.....	36
Bilaga 1. Enkät version 1: skandinaviska gärningsmän	42
Bilaga 2. Enkät version 2: arabiska gärningsmän	47
Bilaga 3. Informationsbrev	52

Introduktion

Jämlikhet är en mänsklig rättighet och en grundläggande faktor i de flesta demokratiska stater (Regeringskansliet, u.å.). Men blir människor verkligen behandlade lika, trots deras skillnader? Även om Sverige idag ses som ett av de mest jämlika länder i världen (World economic forum [WEF], 2015), var det inte allt för länge sedan lagar mot etniska minoriteter existerade och rasism var officiellt acceptabelt även hos polisen i stora delar av västvärlden (Smith & Alpert, 2007). På grund av den långa historien av etnisk diskriminering kan det antas att problemet i viss utsträckning blivit normaliserat och inrotat i populationens undermedvetna (Fahlgren & Sawyer, 2005). Medan både media och politiker förefaller skildra folk från Mellanöstern och Afrika som farliga, eller invandrare som mer benägna att begå brott, bör även detta påverka den undermedvetna perceptionen om etniska minoriteter och följaktligen öka den strukturella diskrimineringen i samhället (Carroll & Gonzalez, 2014; Pedersson, 2006; Tillyer & Engel, 2013).

Etniska minoriteters förekomst i brottsstatistiken

En vanlig uppfattning i både Europa och USA är att invandrare är mer brottsbenägna än den infödda populationen i landet (Hällsten, Szulkin & Sarnecki 2013; Mears & Daniel, 2002; Simon and Sikich 2007). När det kommer till forskningen i USA finns det bevis för såväl över- och underrepresentationer av invandrades brottslighet (Hällsten m.fl., 2013). I Sverige verkar emellertid de flesta studier peka på en överrepresentation av invandrare (Kardell, 2010). Dessa skillnader i brottsstatistiken förefaller vara en vanlig utgångspunkt inom kriminologiskt teoriskapande.

Brottsförebyggande rådet (Brå) släppte 1996 och 2005 rapporter som hette *Invandrades och invandrades barns brottslighet* med syftet att lyfta fram de marginella skillnader som egentligen fanns mellan invandrare och infödda svenskar i brottsstatistiken, eftersom dessa skillnader visat sig vara betydligt mindre än de mellan exempelvis tjänstemän och arbetare (Ahlberg, 1996; Pedersson, 2006). I rapporterna framgick likväl att invandrare är överrepresenterade i brottsstatistiken, vilket främlingsfientliga grupper använder som ”bevis” för att minska invandringen och förhindra ett mångkulturellt samhälle (Hällsten m.fl., 2013; Pedersson, 2006). Rapporterna av Brå lyckades sammankoppla

begreppet invandrare med brottslighet istället för att objektivt beskriva förhållandet mellan dessa grupper (Pedersson, 2006). Detta ledde i sin tur genom media till dagens syn på invandrare som mer kriminella än svenskar. Brås studier kan ses vara bristfälliga eftersom de bygger på antal anmälda brott – trots att invandrare bland annat har visats löpa större risk att anmälas och häktas för ett brott (Diesen, 2006; Holmberg & Kyvsgaard, 2003; Kardell, 2006; Kochel, Burruss och Weisburd, 2015; Nygren, 1997; White, 2014).

Nyare svenska studier fann att överrepresentationen av invandrare i brottsstatistiken försvann till stor del för män och nästan helt för kvinnor, när faktorer som samhällsklass och uppväxt i segregerade områden togs med i beräkningen (Hällsten m.fl., 2013). Något samband med kultur eller ursprungsland och olika brottstyper föreföll även det vara högst osannolikt. Istället tordes brottsligheten bero dels på ett socialt underläge där invandrare inte hade samma möjligheter i samhället som de individer som var födda i landet. Det kunde även bero på att invandrare ofta lever i socialt och etniskt segregerade områden som karaktäriseras av desorganisation och dåligt samarbete (Hällsten m.fl., 2013). Ett problem med studien var dock, likt den tidigare nämnda rapporten från Brå, avsaknaden av tillförlitlig statistik. Då brottsstatistiken togs fram genom anmälningar, polisens insatser och domstolens utdömande finns risk att statistiken är ensidig (Hällsten m.fl., 2013).

Att segregering, fattigdom, ojämlikheter och låg sammanhållning i samhället kan leda till högre brottslighet förefaller vara allmänt accepterat inom kriminologisk teoribildning. Men dessa faktorer verkar missa delar av förklaringen när det kommer till invandrades överrepresentation i brottsstatistiken. Diskriminering av etniska minoriteter i rättssystemet kan vara en sådan förklaring (Hällsten m.fl., 2013). Problemet skulle sannerligen kunna ge en snedvriden bild av brottsstatistiken hos invandrare om arresteringar, anmälningar och misstankar om brott var påverkade av strukturell diskriminering.

Tidigare forskning om diskriminering i rättssystemet

Det finns en omfattande mängd studier som visat att strukturell diskriminering av etniska minoriteter inte bara existerar – utan även förekommer i stor utsträckning i rättssystemets

alla led. I en studie från USA fann Kochel, Wilson och Mastrofski (2011) att misstänkta afroamerikanska gärningspersoner löpte upp till 30% högre risk att bli arresterade jämfört med övriga misstänkta, vilket enligt forskarna troligtvis berodde på stereotypa fördomar hos poliser. Denna studie går i linje med flertalet andra som visat på liknande resultat i såväl USA (Andersen, 2015; White, 2014) som i Danmark (Holmberg & Kyvsgaard, 2003). Vidare har poliser visat sig vara både snabbare på att reagera – och mer troliga att skjuta – mot beväpnade mörkhyade mål än mot ljushyade (Correll, Wittenbrink, Park, Judd & Goyle, 2011; Sadler, Correll, Park & Judd, 2012). När det kommer till domstolens agerande fann även Stolzenberg, D'Alessio och Eitle (2013) i sin studie att afroamerikaner löpte upp till 42% risk att få hårdare sanktioner för liknande brott jämfört med andra etniciteter. Även denna forskning går i linje med flertalet andra amerikanska studier (Hunt, 2015; Najdowski, 2012; Spohn & Sample, 2008; Viglione, Hannon & DeFina, 2011).

I Sverige förefaller omfattningen av liknande forskning vara mer begränsad. Men de studier som gjorts har trots allt visat på liknande resultat. I samarbete med Brå undersökte Kardell (2006) skillnader i rättssystemets behandling av skäligen misstänkta och lagförda individer utifrån individernas etnicitet. Kardell (2006) fann att förundersökningar mot personer födda i Sverige med afrikanskt, mellanösterländskt eller turkiskt ursprung var de som oftast lades ned (51% av fallen), medan förundersökningar mot individer födda i Sverige med nordiskt ursprung var de som var minst troliga att läggas ned (36% av fallen). Skillnaderna menade Kardell (2006) var på grund av att individer med utomnordiskt ursprung kan ha gripits i tidigare skede av rättsprocessen eller på lösare grunder. Vidare fann Kardell (2006) att åtalade som var födda utanför Norden löpte högre risk att få fängelse som straffpåföljd vid brott som rörde liv och hälsa, jämfört med de som hade nordiskt ursprung. Likaså tenderade gärningspersoner födda utanför Europa att få längre fängelsestraff.

Studier av Shannon och Törnquist (2008) samt av Pettersson (2006) påvisade även de liknande resultat som Kardell (2006). Här konstaterades även att bland fall gällande sexualbrott, misshandel och grov misshandel löpte individer av annan än västeuropeiskt ursprung tre gånger så hög risk att dömas till fängelse – eller att få längre fängelsestraff – jämfört med individer med västeuropeiskt ursprung (Pettersson, 2006). Den förhöjda

riskan menade Pettersson (2006) inte kunde förklaras av brottets grovhet eller ifall det förkom tidigare domar i gärningspersonens historia.

I en kvalitativ studie intervjuade du Rées (2006) 16 åklagare och 11 advokater om deras uppfattningar gällande behandlingen av brottsmisstänkta. I undersökningen fann du Rées (2006) att samtliga av de intervjuade – bortsett från två advokater – ansåg att rätten påverkas av stereotypa föreställningar, både vid bedömandet av brottet samt vid bemötandet av de inblandade. De intervjuade menade att diskrimineringen var extra tydlig vid misshandel- eller sexualbrottsfall (du Rées, 2006). Vidare fann du Rées (2006) att en individ som uppförde sig ”osvenskt” (hade andra religiösa eller kulturella värderingar) framstod som mindre trovärdig i rätten, när ord stod mot ord.

Även Diesen (2006) fann att det var vanligare för utomeuropéer att diskrimineras i rättssystemet. Utifrån de resultat som påvisades i Diesens (2006) studie konstaterades sex slutsatser; (1) diskrimineringen av invandrare sker genom hela rättsprocessen men är mer tydlig hos polisen än i domstolarna. Överrepresentationen av anmälda brott begångna av invandrare måste åtminstone i vissa typer av fall kunna kopplas till individens etnicitet; (2) överrepresentationen av anmälningar mot invandrare till stor del beror på en högre anmälningsbenägenhet samt en högre benägenhet av polisen att ingripa; (3) invandrare har svårare att framstå som trovärdiga i utredningar där exempelvis ord står mot ord; (4) diskriminering förekommer främst vid medelgrova brott, där straffvärdet står mellan fängelse och alternativa påföljder (exempelvis skyddstillsyn). I dessa fall riskerar invandrare i högre grad fängelsestraff jämfört med individer födda i Sverige. (5) Invandrare häktas mer frekvent och blir sämre behandlade inom kriminalvården; (6) invandrare blir i större utsträckning felaktigt frihetsberövade, men dock inte oskyldigt dömda (Diesen, 2006).

Brottsförebyggande rådet presenterade i en rapport 2008 att det inom svenska domstolar förekom omedvetna stereotyper och jargonger, föreställningar om vissa kulturer samt förutfattade meningar om sanningsenlighet (Brottsförebyggande rådet [Brå], 2008). Enligt tolkar som intervjuades förekom dessutom en slags rangordning där män av afrikanskt eller mellanösterländsk ursprung fick sämre bemötande än individer av annat etniskt ursprung (Brå, 2008). Jerzy Sarnecki menade att de minoriteter som upplevde sig

mest diskriminerade var även de som verkade förekomma mest i brottsstatistiken – framför allt när det rörde sig om brott mot liv och hälsa (SOU, 2006). Sarnecki menade dock att diskriminering ensamt inte kunde vara förklaringen till denna överrepresentation, utan vissa etniska minoriteter ändå föreföll vara mer brottsbelastade jämfört med andra delar av befolkningen (SOU, 2006). Detta menade Sarnecki kunde vara på grund av de stereotypiska fördomar som finns i samhället vilket till slut hade blivit en självuppfyllande profetia (SOU, 2006).

Möjliga konsekvenser av diskriminering i rättssystemet

Etniska minoriteter förefaller alltså få begränsade livsmöjligheter i samhället genom att de från början blir behandlade utifrån fördomar. Att segregering och låg sammanhållning i samhället riskerar leda till högre brottslighet kan antas vara allmänt accepterat inom kriminologisk teoribildning. Utifrån flertalet etablerade teorier, som exempelvis kontrollteorier (Cohen & Felson, 1979; Hirschi, 1969), strainteorin (Merton, 1938) eller stämplingsteorin (Becker, 1963), kan kopplingar göras från diskriminering till ökad brottslighet. Den etablerade kriminologin med idéer om den rationella brottslingen, tillfällesstrukturer och preventiva kontrollåtgärder som syftar till att minska brottsligheten har ifrågasatts av den vänsterrealistiska kriminologin. Förespråkare för vänsterrealismen menade att det grundläggande problemet inom den etablerade kriminologin är just försöken att förklara brott utan att koppla an till den sociala och ekonomiska verkligheten som uppkommer i ett splittrat samhälle (Young, 1997a, s. xii).

När etniska minoriteter blir diskriminerade i rättssystemet torde det påverka rättssystemets legitimitet hos dessa minoriteter. Legitimitet kan ses som ett erkännande av någons rätt att bestämma och att bli åtlydd (Weber, 1983). Denna legitimitet visar sig genom medborgarnas frivilliga vilja att följa de direktiv som ges (Beetham, 1991). Polisen och domstolarna har ett dilemma när det kommer till att upprätthålla rättssystemets legitimitet. Å ena sidan måste de upprätthålla en jämlikhet och rättvisa, å andra sidan måste de framstå som effektiva i brottsbekämpning och ordningsupprätthållande (Svensson & Saharaso, 2015).

Politisk besvikelse föds genom missnöjet hos människor som strävar efter att uppfylla sina mål, men som stöter på orättvisor i ett samhälle som tillåter att dessa olikheter uppstår

(Kinsey, Lea & Young, 1986). Diskriminering av minoriteter leder till en marginalisering av polisen, vilket i sin tur leder till en högre brottslighet (Kinsey m.fl., 1986). Denna marginalisering tvingar polisen in i ett mer offensivt sätt att arbeta, vilket leder till att delar av samhället skärmar av sig från polisen. När dessa områden väl är avskärmade kommer samarbetsviljan från områdets befolkning minska radikalt, eftersom polisen anses vara orättvis (Maclean, 1993). När polisen använder sitt mer offensiva sätt att arbeta i samhället kommer befolkningen börja engagera sig genom att vara öppet fientliga mot polisen. Därmed faller det samförstånd som ligger till grund för polisens arbete, vilket leder till att polisen blir än mer marginaliserade (Kinsey m.fl., 1986). När marginaliseringen av polisen ökar, minskar även samhällets vilja att bidra med information som kan användas till att lösa brott. Därmed blir polisen än mer beroende av det offensiva polisarbete som från början orsakade informationsbristen från samhället (Maclean, 1993). Resultatet blir en upptrappning av hela processen vilket till slut leder till upplopp (Maclean, 1993; Svensson & Saharaso, 2015; Young, 1997b).

En misstro mot rättssystemet och en upplevd diskriminering från polisen kan ses vara en utlösande faktor vid ett flertal stora upplopp i västvärlden, däribland upploppen i Husby 2013 (Barker, 2013; Svensson & Saharaso, 2015), upploppen i England 2011, upploppen i Frankrike 2005 och upploppet som följde misshandeln av Rodney King i USA 1992 (Svensson & Saharaso, 2015). När etniska minoriteter blir diskriminerade i rättssystemet riskerar alltså fördomar om etniska minoriteter blir en självuppfyllande profetia genom att både stigmatiseringen och därigenom den faktiska brottsligheten ökar (Hällsten m.fl., 2013; Solivetti, 2012; SOU, 2006; Young, 2002). I takt med detta torde fördomar och stigmatisering öka ytterligare, vilket till slut torde skapa en nedåtgående spiral som med tiden blir allt svårare att bryta. Den amerikanske sociologen Robert Merton (1968) förklarade begreppet självuppfyllande profetia på följande sätt:

Den självuppfyllande profetian är, i början, en falsk definition av situationen vilket framkallar ett nytt beteende som gör att den första falska uppfattningen blir ”sann”. Denna skenfagra giltighet hos den självuppfyllande profetian bevarar ett felvärde. För profeten kommer framhålla det faktiska händelseförloppet som bevis för att han hade rätt från början. (s. 477).

Värdlandets respekt för rättigheter, integration, legalitet, öppenhet, gästfrihet och universalism (visionen att mänskligheten representerar en homogen grupp) har i forskningen visats minska brottsligheten hos invandrare (Solivetti, 2012). En misstro mot rättsväsendet riskerar leda till brottslighet, minoriteter kan välja att inte vittna i rätten, invånares benägenhet att lösa tvister på egen hand kan öka – och därmed ökar även våldet i samhället (Brunson, 2007). Dåliga relationer mellan rättsväsendet och allmänheten kan även leda till så kallad sekundär viktisering, det vill säga att offret själv blir ytterligare stigmatiserat av polis och domstol (Kinsey m.fl., 1986). Detta i sin tur leder till en än mindre villighet att rapportera brott (Björk, 2006; Briggs & Opsal, 2012; Stolz, 1985). Om orättvisor i grund och botten är orsaken till brottsligheten, måste även lösningen ligga inom dessa ramar (Young, 1997b). Det blir fel att straffa förövaren för faktorer som ligger bortom dennes kontroll. Detta skulle vara som att straffa den kriminelle och skylla på offret (Young, 1997b).

Teorier

Utifrån den tidigare nämnda forskningen blir det viktigt att söka förstå de underliggande psykologiska faktorerna till diskrimineringen av etniska minoriteter. När Sverige ses som ett av världens mest jämlika länder (WEF, 2015) och diskriminering kan antas vara något oacceptabelt hos de flesta människor, hur kommer det sig då att denna negativa särbehandling till synes förekommer? Människor uppfattar världen som rättvis – en plats där individer får vad de förtjänar. Lima-Nunes, Pereira och Correia (2013) menade att eftersom orättvisor hotar denna “grundläggande illusion” hos människor, ändras individens perception i syfte att legitimera den faktiska orättvisan – för att på så sätt upprätthålla idén om att världen är en rättvis plats. Detta menade Lima-Nunes m.fl. (2013) kunde ske genom att begränsa omfattningen av rättvisa och därmed legitimera den upprätthållna diskrimineringen. Istället för att endast motiverad av fördomar begränsa omfattningen av rättvisa och därmed rättfärdiga diskriminerande beteende – kan individer först diskriminera för att sedan rationalisera sitt beteende genom att ändra den rättsliga perceptionen (Lima-Nunes m.fl., 2013). Det är utifrån dessa reflektioner föreliggande studie sökt sina teoretiska ramverk.

Social Conditioning Theory. Trots mycket ny forskning om diskriminering och etniska minoriteters förekomst i rättssystemet förefaller det vara få kriminologer som sökt

utveckla teoretiska förklaringar till de skillnader som visats förekomma. En av de senaste förklaringarna är social conditioning theory av Smith och Alpert (2007). Teorin förlitar sig på den breda socialpsykologiska forskningen när det kommer till polisens beteenden (Tillyer & Engel, 2013). Smith och Alpert (2007) menade att orättvisor och skillnader mellan olika etniciteter inom rättssystemet beror på undermedvetna stereotyper som associerar etniska minoriteter med våld och brottslighet. Olika grupper i samhället – exempelvis etniska minoriteter – kopplas ihop med brottslighet genom etniska klassificeringar, öppen rasism (Mears, Pickett, Golden, Chiricos & Gertz, 2013) och genom media (Carroll & Gonzalez, 2014; Tillyer & Engel, 2013).

En individs perception och nya erfarenheter filtreras sedan genom den stereotypa bilden. Detta förstärker och utarbetar stereotypen i en process av ”illusorisk korrelation” (Smith & Alpert, 2007). Resultatet blir så kallade kognitiva scheman, en sammansättning av övertygelser, attityder, och beteendemönster som tillsammans påverkar hur en individ agerar i en specifik situation (Carroll & Gonzalez, 2014). Dessa processer är något alla individer i ett samhälle influeras av. Även polis, åklagare och domstolar exponeras för dessa övertygelser och riskerar därmed att anta undermedvetna profileringar om olika grupper i samhället (Tillyer & Engel, 2013).

Den socialpsykologiska forskningen har även legat som grund vid tidigare kriminologiska studier. Här visade sig kulturella stereotyper influera tolkningar även hos personer som såg sig själva som fördomsfria och ansåg att stereotypen var felaktig (Lindholm & Bergvall, 2006). Denna automatiserade stereotypa tolkning kan emellertid motverkas genom att i stunden vara tillräckligt motiverad och medveten om den undermedvetna process som sker (Lindholm & Bergvall, 2006). Att kategorisera både sig själv och andra förefaller vara ett grundläggande behov hos människor – något som sparar både tid och tankeresurser, vilket är väsentligt på grund av den komplexa värld hjärnan måste hantera (Lindholm & Bergvall, 2006). Här leder alltså upprepade föreställningar från media om att invandrare är ”farliga” till en uppfattning om att detta faktiskt är fallet (Lindholm & Bergvall, 2006). Samtidigt upprätthålls denna tro genom att människor undermedvetet söker information som bekräftar fördomen. Ny information som tas in ”filtreras” för att passa den invanda föreställningen (Lindholm & Bergvall, 2006).

Individens erfarenheter och förväntningar på andra människor är alltså en central faktor för hur dessa människor kommer upplevas (Lindholm & Bergvall, 2006). Ett och samma beteende kan uppfattas helt olika beroende på vem som agerat (Young, 2002). Ett våldsbrott kan exempelvis anses vara grövre om det begåtts av en invandrare (Lindholm & Bergvall, 2006). Emellertid menade Lindholm och Bergvall (2006) att dessa perceptioner i vissa fall även riskerar påverka etniska majoriteter negativt, genom en så kallad kontrasteffekt. När människor har en väldigt positiv bild av en individ – som senare visar sig agera oacceptabelt – kan denna kontrast leda till att individen får en hårdare bedömning än vad som annars hade gjorts (Lindholm & Bergvall, 2006).

Focal Concerns Theory. Det är inte bara social conditioning theory som ämnar förklara diskriminering i rättssystemet. Focal concerns theory av Steffensmeier, Ulmer och Kramer (1998) syftar till – likt social conditioning theory – att etnisk diskriminering av misstänkta gärningspersoner tenderar att vara indirekt och av subtil karaktär (Stolzenberg, D'Alessio & Eittle, 2013). Teorin fokuserar på rättsliga och utomrättsliga faktorer i domstolens beslut och integrerar både ett brottskontroll- och diskrimineringsperspektiv när det kommer till rättssystemets arbete (Briggs, 2013). Teorin utgår från att åklagares och domstolars avgöranden beror på tre huvudkriterier; (1) klandervärde; (2) farlighet och skyddande av samhälle; (3) praktiska övervägningar och begränsningar (Steffensmeier m.fl., 1998).

Den misstänktes klandervärde bygger i huvudsak på en bedömning av den misstänktes skuld i det påstådda brottet samt graden av den skada som han eller hon tillfogat. Baserat på detta klandervärde utdöms ett straff som anses passa brottet (Steffensmeier m.fl., 1998). Kriterierna för farlighet ligger nära kriterierna för klandervärde, men fokuserar mer på avskräckning och inkapacitering. En bedömning görs av den framtida risk vilken den misstänkte tordes kunna utgöra för samhället. Steffensmeier m.fl. (1998) menade att när domare beslutar utifrån den misstänktes farlighet förlitar de sig ofta på både juridiska och icke-juridiska faktorer som brotts historia, civilstånd och sysselsättning hos gärningspersonen. Med praktiska övervägningar och begränsningar syftade Steffensmeier m.fl. (1998) till faktorer som exempelvis överbelastade fängelser, familjens ansvar över den misstänkte och samhällspolitisk press på rätten. Steffensmeier m.fl. (1998) menade att klandervärde och farlighet utgör den största grunden för det utdömda straffet.

Det finns många åsikter om att åklagare och domare förlitar sig på perceptuella ”genvägar” som tillåter dem att nå snabbare beslut när de blir konfronterade med otillräcklig eller motsägelsefull information (Stolzenberg m.fl., 2013). Steffensmeier m.fl. (1998) menade att domstolarnas perceptuella genvägar formas utifrån stereotyper så som ålder, etnicitet och kön. Oftast handlar dessa genvägar om etniska stereotyper när det kommer till orsaken bakom brottsligt beteende. Domare eller åklagare kan ha en stereotypisk syn på att framförallt unga mörkhyade män är mer aggressiva, respektlösa och mer troliga att utveckla en kriminell livsstil (Bridges & Steen, 1998; Tittle & Curran, 1988). Dessa stereotypiska perceptioner som används för att snabbare hantera brottsmål resulterar i att rättssystemet utvecklar ett synsätt där mörkhyade anses vara farliga för samhället, vilket leder till att dessa individer riskerar få hårdare straff (Stolzenberg m.fl., 2013).

Studiens relevans

Undermedveten strukturell diskriminering av etniska minoriteter kan anses vara ett allvarligt brott mot såväl mänskliga rättigheter som mot demokratins grundprinciper (Regeringskansliet, u.å.). Diskrimineringen förefaller även kunna leda till allvarliga konsekvenser på såväl individnivå som samhällsnivå. Vidare riskerar stereotypa fördomar bli en självuppfyllande profetia genom att rättssystemet förlorar sin legitimitet och brottsligheten ökar (Svensson & Saharaso, 2015). Utifrån dessa perspektiv riskerar även problemen fortsätta trappas upp om inte åtgärder görs. Forskningen har visat på att problemen med strukturell diskriminering kan förebyggas genom en i stunden ökad medvetenhet om problemet (Lindholm & Bergvall, 2006).

Emellertid förefaller det finnas få studier som djupare undersökt strukturell diskriminering inom rättssystemet och i synnerhet domstolens beslutsfattande. Tidigare studier har främst inriktat sig på officiella data som exempelvis antal anmälda brott, vilket kan tänkas ge vinklade resultat (Diesen, 2006; Holmberg & Kyvsgaard, 2003; Hällsten m.fl., 2013; Kardell, 2006; Nygren, 1997; Pedersson, 2006; White, 2014). I Sverige finns ett stort antal juriststudenter vilka inte än kommit ut till landets domstolar. Att med förankring i social conditioning theory och focal concerns theory söka utforska studenternas attityd till brott beroende på gärningsmannens etnicitet kan bidra med en viktig del till forskningsområdet.

Syfte och frågeställning

Syftet med studien är att undersöka huruvida det bland svenska juriststudenter förekommer negativ särbehandling av etniska minoriteter. Mer specifikt:

- Skiljer sig respondenternas attityd till våldsbrott beroende på om gärningsmannen har ett typiskt skandinaviskt eller ett typiskt arabiskt namn?

Metod

Design

Föreliggande studie genomfördes utifrån en abduktiv ansats där studieförfattarna utgick från egna hypoteser, för att sedan söka stöd i kriminologiska teorier och empiri. Studieförfattarna har följaktligen rört sig mellan teori och empiri för att på så vis låta förståelsen växa fram successivt. I studien användes en kvantitativ metod för att genom statistiska tester undersöka huruvida det fanns skillnader och likheter i uppfattningen av våldsbrott beroende på gärningsmannens förmodade etnicitet. Orsaken till studiens kvantitativa upplägg var att inom ramen för studieprojektet samla in ett stort antal respondenter och att göra statistiska analyser på de insamlade svaren. En kvantitativ metod ansågs vara mest lämpad till att fånga upp vad som avsågs undersökas.

Enkätens utformning

Då syftet med studien var att undersöka huruvida det förekom skillnader i juriststudenters attityd till våldsbrott beroende på om gärningsmannen hade ett skandinaviskt respektive arabiskt namn, utformades en webbenkät med ett antal bakgrundsfrågor följt av två fallbeskrivningar; ett fall av rån och ett fall av grov misshandel. De två brottstyperna valdes eftersom de var två skilda sorters våldsbrott vilka hade samma straffskala i det svenska rättssystemet. Enkäten skapades i två versioner där endast gärningsmannens namn omvandlades. I den första enkäten (se bilaga 1) fanns två fallbeskrivningar där de båda gärningsmännen hade namn som kan förknippas med skandinaviskt ursprung. Den andra enkäten (se bilaga 2) innehöll samma fallbeskrivningar som den första, men där gärningsmännen hade namn som kan förknippas med arabiskt ursprung (Behindthename, u.å.).

På webbenkätens förstasida presenterades ett informationsblad (se bilaga 3) där studien beskrevs och studieförfattarna samt handledare presenterades med tillhörande kontaktuppgifter. Enkäterna inleddes med tre obligatoriska bakgrundsfrågor; kön, ålder och lärosäte. Variabeln kön syftade till det kön respondenten identifierade sig med och hade alternativen man, kvinna och ”identifierar mig varken som man eller kvinna”. Det tredje alternativet inkluderades eftersom det ansågs vara etiskt preferabelt, då inte alla människor identifierar sig som antingen man eller kvinna. Respondenternas lärosäte och ålder undersöktes för att beskriva studiens urval.

Variabeln ålder hade fem alternativ i sexårsintervaller; 18-24 år, 25-30 år, 31-36 år och 43+ år. Orsaken till den första och sista åldersgruppens avvikande intervallängd var då åldrarna 18 och 43+ förmodades vara mer ovanligt förekommande bland juriststudenter. Valet att använda åldersintervaller istället för en mer specifik ålder gjordes med hänsyn till respondenternas konfidentialitet. Variabeln lärosäte syftade till det universitet respondenten studerade vid och bestod av sex svarsalternativ; Göteborgs universitet, Lunds universitet, Stockholms universitet Umeå universitet, Uppsala universitet och Örebro universitet. Stockholms och Uppsalas universitet exkluderades dock från studien på grund av sen respons vilket föll utanför studiens tidsram.

En tidigare brotthistoria inkluderades i fallbeskrivningen för att undvika det låga straff som ofta blir påföljden för en förstagångsförbrytare. Det syftade även till att, utifrån focal concerns theory, fungera som en möjlig motivering på enkätens öppna fråga. I fallbeskrivningen beskrevs ett offer som ämnade vara så ”neutralt” som möjligt – för att på så vis fånga upp mer generella attityder. Gärningspersonerna beskrevs som män i åldrarna 28-29 år, då dessa kan tänkas vara den vanligaste gruppen vid liknande brott. Utifrån de valda teorierna i studien är det även denna grupp som diskrimineras mest när det kommer till faktorerna ålder och kön (Smith & Alpert, 2007; Steffensmeier m.fl., 1998).

Varje fallbeskrivning följdes av sex (obligatoriska) påståenden för respondenterna att ta ställning till, en (obligatorisk) slutna fråga och en (frivillig) öppen fråga. Påståendena var i enkäten uppdelade i tre delar med två påståenden i varje del. Dessa delar var *brottet*, *offret* och *gärningsmannen*. En fjärde del kallad *straffet* innehöll den slutna och den öppna

frågan. Dessa påståenden och frågor avsågs reflektera grundidéerna i social conditioning theory samt de tre kategorierna i focal concerns theory – utan att för den skull avslöja studiens huvudsakliga syfte.

Det första påståendet (1) ”*För att vara rån/grov misshandel är händelsen allvarlig*” syftade till att undersöka respondenternas syn på hur allvarligt brottet var, och därmed även graden av klandervärde hos gärningsmannen, vilket är en av de viktigaste faktorerna i focal concerns theory. Det andra påståendet var (2) ”*Likartade brott är vanligt förekommande i samhället*”. Påståendet syftade till att undersöka huruvida respondenterna såg någon av gärningsmännen som mer stereotypa för det brott som begicks, vilket torde öka straffvärdet. Vissa kan mena att denna fråga snarare kan visa på en normalisering av brottet, vilket därmed borde leda till mildare straff (Fahlgren & Sawyer, 2005). Utifrån focal concerns theory bör dock uppfattningen av att ett brott är mer frekvent leda till större samhällspolitisk press, och därmed öka straffvärdet genom praktiska överväganden.

Det tredje påståendet var (3) ”*Offret medverkar till våldet han utsätts för*”. Påståendet syftade till att vilseleda respondenterna och undersöka skillnader i hur respondenterna undermedvetet uppfattade gärningsmannen. Det kan argumenteras för att en hög skuld på offret torde minska gärningsmannens skuld – och därmed även graden av klandervärde och ansett straffvärde. Granskas de fiktiva fallbeskrivningarna i studien så förekommer det emellertid snarare ett legitimt motstånd av de båda offren i form av protester. Detta om något torde snarare försvåra situationen för gärningsmannen – och därmed öka gärningsmannens klandervärde. Att på det medvetna planet dra kopplingar till offrets delaktighet kan tänkas vara ett sätt att undermedvetet legitimera den faktiska diskrimineringen av gärningsmannen (Lima-Nunes m.fl., 2013).

Det fjärde påståendet var (4) ”*Offret är typisk för denna form av brott*”. Påståendet syftade till, precis som det tredje påståendet, att vilseleda respondenterna och undersöka huruvida någon av gärningsmännen sågs vara mer stereotypa för det brott som begicks. Upplevs en händelse på det undermedvetna planet vara mer vanligt förekommande på grund av gärningsmannens etnicitet, torde detta kunna visa sig i att respondenten på det medvetna planet drar kopplingen ”vanligt förekommande” till offret istället för gärningsmannen –

för att på så sätt legitimera ett stereotypt synsätt. Ett påstående som rakt ut frågade om gärningsmannens karakteristika undveks då detta kunde göra respondenterna mer medvetna om studiens syfte och således mer medvetna om sin egen bedömning.

Det femte påståendet var (5) ”*Vid en friande dom kommer gärningsmannen troligen återfalla i brott*”. Påståendet syftade till att undersöka huruvida respondenterna trodde gärningsmannen skulle återfalla i brott, vilket kan kopplas till farlighet/skyddande av samhället i focal concerns theory. Det sjätte påståendet var (6) ”*Fängelsestraff kommer troligen minska gärningsmannens återfall i brott*”. Påståendet syftade till att reflektera praktiska överväganden i focal concerns theory. En svag tro på att fängelset kommer göra någon nytta i det aktuella fallet torde kunna minska strafflängden, medan en stark tro på att fängelset kommer ha en rehabiliterande eller avskräckande effekt på gärningsmannen torde kunna öka strafflängden.

Den slutna frågan var (7) ”*Straffet för rån/grov misshandel är fängelse i minst 12 månader och mest 72 månader. Hur långt straff anser Du vara rimligt i fallet?*”. Respondenterna fick placera ut den strafflängd de ansåg vara lämplig utifrån den information de tilldelats i fallbeskrivningen. Frågan syftade till att undersöka huruvida det förekom skillnader i ansedd strafflängd beroende på gärningsmannens etnicitet. Frågan om ansedd strafflängd sågs vara den centrala frågan i föreliggande studie eftersom den direkt kan påvisa eventuella skillnader i strukturell diskriminering, samt på eventuella samband mellan strafflängd och de tidigare nämnda variablerna.

De sex påståendena i föreliggande studie hade en femgradig Likertskala och den slutna frågan hade en sjugradig intervallskala enligt rekommendationer av Dawes (2008). En längre, stående intervallskala valdes till den slutna frågan ”*Hur långt straff anser du vara rimligt i fallet?*” på grund av straffskalans längd för brottet, där svarsalternativen varierade mellan 12 och 72 månader. En variation av skalor syftade även till att bidra med fler nyanser till undersökningen. De femgradiga Likerskalorna gick från 1 vilket motsvarade ”instämmer inte alls” med påståendet – till 5 vilket motsvarade ”instämmer i högsta grad”.

Den öppna frågan var (8) ”*Finns det något särskilt i fallbeskrivningen som Du anser bör påverka strafflängden?*”. Frågan var frivillig och syftade till att fånga upp

respondenternas egna tankar och motiveringar som låg till grund för sina svar – utan att dessa tankar skulle påverkas av studiens förutbestämda frågor och påståenden. Respondenternas egna motiveringar sorterades utifrån de två viktigaste kategorierna i focal concerns theory – klandervärde och farlighet – för att kunna undersöka dessa kategorier från ett annat perspektiv. Svar som rörde brottets allvarlighetsgrad och den orsakade skadan på offret sorterades under klandervärde. Svar som rörde gärningsmannens omständigheter, aggressivitet eller råhet (exempelvis återfall i brott) sorterades under farlighet.

Det första påståendet i enkäten (brottets allvarlighetsgrad) syftade alltså till att motsvara *klandervärde*, det femte påståendet (gärningsmannens benägenhet att återfalla i brott) motsvarade *farlighet*, det andra påståendet (hur vanligt brottet anses vara) och sjätte (huruvida fängelse minskar återfall i brott) motsvarade *praktiska överväganden* utifrån focal concerns theory. Det tredje påståendet (offrets medverkan till våldet) och fjärde (hur vanligt offret är vid liknande brott) syftade till att försöka fånga upp de undermedvetna tankesätt som kan tänkas föreligga utifrån social conditioning theory. Den sjunde frågan ansågs vara studiens centrala fråga, där även straffets förhållande till de övriga variablerna ämnades undersökas. Den åttonde frågan syftade till att fånga upp respondenternas egna motiveringar utifrån både *klandervärde* och *farlighet* i focal concerns theory.

Validitet och reliabilitet

För att upprätthålla en god validitet i studien sökte studieförfattarna utforma enkätens frågor med förankring i den kriminologiska och socialpsykologiska forskningen. Utformandet av enkäten skedde även utifrån centrala delar i social conditioning theory och focal concerns theory, för att på så vis stärka att studien verkligen undersökte vad som avsågs undersökas. För att erhålla en god reliabilitet i studien genomfördes en pilotstudie på 15 studenter, vilka läste sista terminen vid Mittuniversitetets kriminologprogram i Sundsvall. Pilotstudien syftade till att undersöka hur individer som inte var insatta i utformandet av studien uppfattade enkätens frågor. Då syftet med studien var att undersöka undermedvetna fördomar var det väsentligt att respondenterna inte kunde gissa sig till studiens struktur och syfte, eftersom detta skulle kunnat påverka studiens resultat. Efter genomförandet av de första pilotstudierna gjordes ändringar i enkäternas upplägg, fallbeskrivningar och frågor – för att på så vis upprätthålla både en

god validitet och reliabilitet. Ytterligare ändringar gjordes kontinuerligt i takt med feedback från såväl andra kriminologstudenter som från handledare. En andra pilotstudie genomfördes därefter på fem poliser anställda inom region Nord med syftet att testa enkätens nya upplägg samt att få eventuella reflektioner från en rättslig instans.

I studien användes främst femgradiga Liktertskalor enligt rekommendationer från Dawes (2008). De Frågor som handlade om ansedd strafflängd ("*Hur långt straff anser Du vara lämpligt i fallet?*") normerades från en sjugradig intervallskala till en femgradig, för att på så vis kunna inkluderas i en intern reliabilitetsanalys. Cronbachs alfa uppvisade .72 vilket enligt Pallant (2010) är en acceptabel reliabilitet, där .70 anses vara acceptabelt och .80 anses vara optimalt. Då föreliggande studie använde sig av en kortare Likterskala (femgradig) undersöktes även skalornas korrelationer mellan varandra (*inter-item correlation*) enligt rekommendationer av Pallant (2010). Den totala medelkorrelationen var .16, där värdet kan ses vara optimal mellan .2 och .4 (Briggs & Cheek, 1986). Enkäten kan därför antas ha en acceptabel intern reliabilitet, vilket innebär att samtliga frågor och påståenden mäter samma underliggande fenomen.

Etiska aspekter

Utformandet av föreliggande studie gjordes i samarbete med Mittuniversitetets etiska sakkunnig på området och utifrån vetenskapsrådets fyra etiska principer (Vetenskapsrådet, 2002). Med hänsyn till informationskravet informerades respondenterna om att studien skulle handla om undermedvetna attityder till våldsbrott (se bilaga 3). Vidare informerades respondenterna om att deltagandet var frivilligt samt att deltagandet kunde avbrytas fram tills dessa att enkäten skickades in. Respondenterna informerades även om att de lämnade sitt samtycke till att delta i studien genom att skicka in enkäten, vilket uppfyllde samtyckeskravet (Vetenskapsrådet, 2002).

Kontaktuppgifterna till de potentiella respondenterna skickades via post från vissa av de medverkande universiteten, hem till en av studieförfattarna. Uppgifterna skrevs in i en dator med låsfunktion, för att sedan förstöras. Respondenterna informerades om att svaren från webbenkätterna skickades direkt till ett konto på Google Drive, vilket gjorde att deltagarna inte kunde identifieras och därmed garanterades konfidentialitet. Vidare samlades uppgifter så som specifik ålder eller årskurs inte in, vilket syftade till att öka

konfidentialiteten ytterligare. Respondenterna informerades slutligen om att svaren från enkäterna inte skulle användas i något annat syfte än i föreliggande studie, vilket uppfyllde vetenskapsrådets nyttjandekrav (Vetenskapsrådet, 2002).

Urval

De inklusionskriterier som användes för studien var respondenter som var studerande elever vid något av de svenska universitetens juristprogram. Dessa inkluderades då studien fokuserade på de individer som är mest troliga att jobba med våldsbrott i rättsliga sammanhang, och att påverka domars utfall i framtiden. Vidare var ett inklusionskriterium att respondenterna hade tillgång till en egen e-postadress vilken var kopplad till sitt lärosäte, alternativt tillgång till en onlinebaserad läroplattform för juristprogrammet vid Göteborgs Universitet. Dessa inklusionskriterier efterlevdes då enkäterna skickades ut till e-postadresser erhållna av respondenternas universitet, alternativt publicerades på juriststudenternas läroplattform via ”gatekeepers”. En intern kontroll av inklusionskriterierna kunde dock inte göras. Visst deltagande utanför dessa kriterier kan inte uteslutas då webbenkäterna var ”öppna” att svara på för alla som hade tillgång till enkäternas webbadresser. Det är även möjligt att flera individer svarat fler än en gång. Dessa brister ansågs dock nödvändiga på grund av tids- och resursbrist samt av konfidentialitetsaspekt.

Svar från Göteborgs universitet, Örebro universitet, Lunds universitet och Umeås universitet inkluderades i studien, medan Stockholms universitet och Uppsalas universitet exkluderades på grund av sen respons från respektive universitet, vilket föll utanför insamlingens tidsram. I studien samlades svar från totalt 211 webbenkäter in. Av dessa enkäter exkluderades ett svar som ansågs vara felaktigt, då enkäten skickats in samma sekund som en annan enkät – vilken även innehöll identiska svar och motiveringar. Studiens slutliga urval presenteras i tabell 1.

Av urvalet ($n = 210$) svarade 104 (49%) respondenter på den första enkäten, i vilken gärningsmännen hade skandinaviska namn. Den andra enkäten, i vilken gärningsmännen hade arabiska namn, svarades av 106 (51%) respondenter. Av urvalet var 84 (40%) respondenter män och 125 (59%) respondenter var kvinnor. Vidare identifierade sig 1 (1%) respondent varken som man eller kvinna. När det kommer till ålder befann sig 57

(64%) respondenter i åldrarna 18-24 år. Vidare befann sig 59 (28%) respondenter i åldrarna 25-30 år och 8 (4%) respondenter befann sig i åldrarna 31-36 år. Slutligen befann sig 6 (3%) respondenter i åldrarna 37-42 år och 3 (1%) respondenter visade sig vara över 43 år. Av studiens urval var 60 (29%) respondenter studerandes vid Göteborgs Universitet och 51 (24%) respondenter studerandes vid Lund Universitet. Vidare var 58 (28%) studerandes vid Umeå Universitet och 41 (19%) var studerandes vid Örebro Universitet.

Tabell 1
Beskrivning av studiens urval (n)

		Namn på gärningsmännen (Enkät nr.)		
		Skandinaviskt (1)	Arabiskt (2)	
Kön	Män	43	41	84 (40%)
	Kvinnor	61	64	125 (59%)
	Varken man eller kvinna	0	1	1 (1%)
		104 (49%)	106 (51%)	
Ålder	18-24	57	77	134 (64%)
	25-30	37	22	59 (28%)
	31-36	3	5	8 (4%)
	37-42	6	0	6 (3%)
	43+	1	2	3 (1%)
		104 (49%)	106 (51%)	
Lärosäte	Göteborgs Universitet	60	0	60 (29%)
	Lund Universitet	15	36	51 (24%)
	Umeå Universitet	17	41	58 (28%)
	Örebro Universitet	12	29	41 (19%)
		104 (49%)	106 (51%)	
Totalt		n = 210		

Datainsamling

Studiens enkäter skapades via Google Forms med ett konto vilket endast studieförfattarna hade tillgång till. Samtliga universitet som hade ett femårigt juristprogram kontaktades via e-post eller per telefon innan datainsamlingen började. Universiteten var Göteborg, Lund, Stockholm, Umeå, Uppsala och Örebro Universitet. Universiteten fick frågan

huruvida de var intresserade att delta i studien, samt vilket sätt de ansåg vara lämpligast för att nå ut med webbenkäterna till sina juriststudenter. Då tiden varierade mycket mellan de olika universitetens svar fick de en tidsfrist om två veckor innan universitetet exkluderades, vilket blev fallet för Stockholm och Uppsala universitet.

Från Örebro universitet mottogs samlingsadresser för respektive årskurs och inriktning inom juristprogrammet. Dessa fördelades slumpmässigt mellan de två enkäterna av studieförfattarna och en e-post skickades ut till respektive klass. E-posten innehöll en kort beskrivning av studien, en förfrågan om att delta, en länk till webbenkäten samt studieförfattarnas kontaktuppgifter. Anställda inom Göteborgs universitet la ut länken till den ena av enkäterna som ett anslag på juriststudenternas läroplattform. Att respondenterna från Göteborg universitet endast fick tillgång till en av enkäterna var nödvändigt för att inte avslöja studiens syfte. Universiteten i Umeå och Lund skickade sina samtliga juriststudenters e-postadresser per post till studieförfattarna. Dessa e-postadresser överfördes till dator med låsfunktion, för att sedan förstöras. Då Lund hade ett stort antal juriststudenter gjordes ett klusterurval bland dessa.

En vecka efter att förfrågningarna till universiteten skickats ut började de första webbenkäterna skickas ut till de potentiella respondenterna. En tidsgräns på två veckor sattes för respondenterna, vilket innebar att vissa fick mer tid på sig att svara än andra. Datainsamlingen skedde mellan den 13 april och 27 april 2016. Svaren från respondenterna samlades automatiskt in löpande via Google Forms och skickades till studieförfattarnas konto. En jämn fördelning av enkäterna eftersträvades genom ett kontinuerligt utskick av enkäter under undersökningsperioden, för att på så sätt underlätta för statistiska tester (Davies & Hughes, 2014). Urvalet i studien kan ses som ett bekvämlighetsurval, då det baseras på de respondenter som inom insamlingens tidsram svarat på enkäten.

Enkäten skickades ut till totalt 2,283 potentiella respondenter. Av dessa skickades 372 enkäter per e-post till studenter vid Örebro Universitet, 389 enkäter per e-post till studenter vid Umeå Universitet och 368 enkäter per e-post till studenter vid Lund Universitet. Men hjälp av en ”gatekeeper” lades även en av enkäterna upp på juriststudenternas studieplattform på Göteborgs Universitet med totalt 1154 potentiella

respondenter. Efter respons att vissa av de använda e-postadresserna var ur funktion skedde ett bortfall på 41 respondenter, vilket ledde till att enkäterna i slutändan skickades ut till 2,242 potentiella respondenter. Eftersom det slutliga urvalet bestod av 210 respondenter fick studien ett bortfall på 90.6%. Studiens höga bortfall innebär en begränsad generaliserbarhet på populationen (Davies & Hughes, 2014).

Analysmetod

Syftet med studien var att undersöka skillnader och likheter i juriststudenters uppfattningar om våldsbrott beroende på gärningsmannens etnicitet. För att bättre förstå resultatet undersöktes även korrelationer mellan de olika uppfattningarna kring våldsbrott. Parametriska tester som t -test och Pearsons r hade varit att föredra, då dessa är mer kraftfulla och bättre på att hitta signifikanta skillnader jämfört med icke-parametriska tester (Pallant, 2010). Emellertid kräver dessa tester bland annat att studiens urval var normalfördelat (Pallant, 2010).

För att undersöka huruvida studiens urval var normalfördelat gjordes enligt rekommendation av Pallant (2010) ett Shapiro-Wilks test, vilket undersöker nollhypotesen att urvalet ska vara normalfördelat. Shapiro-Wilks test visade att urvalet inte var normalfördelat, vilket innebar att villkoren för att utföra ett t -test och Pearsons r inte uppfylldes. Således bedömdes de icke-parametriska testen Mann-Whitney U och Spearman's rankkorrelation vara lämpliga att använda i föreliggande studie enligt rekommendation av Pallant (2010). Alfvärdet .05 användes som signifikansnivå vid samtliga analyser, likaså effektstorleken enligt Cohens d där .10 = liten effekt, .30 = medel effekt och .50 = stor effekt (Pallant, 2010).

För att kunna analysera den öppna frågan som syftade till att undersöka klandervärde och farlighet utifrån focal concerns theory (mätt genom ”*Finns det något särskilt i fallbeskrivningen som Du anser bör påverka strafflängden?*”), normerades dessa faktorer till en femgradig skala från -2 till 2. Svar som sorterades under klandervärde respektive farlighet som en straffhöjande motivering kodades som 1. Svar som sorterades under klandervärde respektive farlighet som en straffsänkande motivering kodades som -1. Respondenter som svarat, men vars motivering inte passade in i någon av dessa kategorier, kodades som 0. Respondenter som inte gav någon motivering på det aktuella

fallet, men som gav motivering på det andra fallet, kodades även de som 0. Respondenter som inte angett motivering på något av de två fallen exkluderades från analysen.

Samtliga analyser i föreliggande studie utfördes genom statistikprogrammet SPSS version 22. Innan analyserna genomfördes kontrollerades alla variabler efter värden som föreföll vara felaktigt ifyllda. Något internt bortfall (annat än vid den frivilliga frågan) fanns inte eftersom det inte var möjligt att skicka in webbenkäten om något av svaren saknades. Sambandet mellan samtliga oberoende variabler i föreliggande studie undersöktes genom Spearmans rankkorrelation, vilket är ett test som undersöker sambandet mellan två rangordnade observationer (Pallant, 2010). De oberoende variablerna från de båda fallbeskrivningarna och de båda enkäterna sammanställdes vid genomförandet av Spearmans rankkorrelation (d.v.s. frågan ansedd strafflängd vid både rån och misshandel, samt vid både enkät 1 och enkät 2, sammanställdes till en variabel osv.). Detta syftade till att erhålla en övergripande bild av hur faktorerna korrelerade till varandra och till den ansedda strafflängden i synnerhet.

Mann Whitney *U*-test användes för att undersöka skillnader i studiens oberoende variabler, beroende på gärningsmannens namn. Mann Whitney *U*-test undersöker skillnader i en variabel mellan två oberoende grupper utifrån variablernas medianvärde (Pallant, 2010). Testet utfördes mellan enkäterna med skandinaviskt respektive arabiskt namn på gärningsmännen. I studiens resultatdel presenteras även medelvärdet och standardavvikelse för att tydliggöra eventuella skillnader mellan grupperna.

Resultat

Samband mellan attityder till brott

För att undersöka hur studiens beroende variabler korrelerade med varandra och i synnerhet dess samband med ansedd strafflängd analyserades variablerna med hjälp av det icke-parametriska testet Spearmans rangkorrelation. Samtliga genomförda korrelationer presenteras i tabell 2. Varje paragraf i tabellen motsvarar respektive fråga i studiens enkät (se bilaga 1 och 2). Nummer 7 skildrar respondenternas ansedda strafflängd vid de båda fallbeskrivningarna och de båda enkäterna. Den ansedda strafflängden visade sig genom Spearmans rangkorrelation ha en svag, positiv korrelation

($r = .25$, $n = 210$, $p = .001$) med brottets upplevda allvarlighetsgrad (mätt genom "För att vara rån/grov misshandel är händelsen allvarlig"), där en hög allvarlighetsgrad av brottet var associerat med ett långt fängelsestraff.

Den ansedda strafflängden visade även en svag, positiv korrelation ($r = .14$, $n = 210$, $p = .04$) med uppfattningen om att offret är vanligt förekommande vid liknande brott (mätt genom "Offret är typiskt för denna form av brott"). Vidare visade den ansedda strafflängden en svag, positiv korrelation ($r = .28$, $n = 210$, $p = .001$) med gärningsmannens upplevda sannolikhet att återfalla i brott (mätt genom "Vid en friandedom kommer gärningsmannen troligen återfalla i brott").

Den ansedda strafflängden visade dessutom svaga, positiva korrelationer med studiens frivilliga frågor vilka utifrån focal concerns theory kodades som klandervärde och farlighet (mätt genom "Finns det något särskilt i fallbeskrivningen som Du anser bör påverka strafflängden?"). Ett högt klandervärde hos gärningsmannen var associerat med ett långt fängelsestraff ($r = .24$, $n = 103$, $p = .02$). Likaså var respondenternas uppfattning om att gärningsmannen var en stor fara för samhället också associerat med ett långt fängelsestraff ($r = .24$, $n = 103$, $p = .02$).

Tabell 2

Spearmans rankkorrelationer mellan mätningar av attityder till våldsbrott

Skala	1	2	3	4	5	6	7	8a	8b
1. Allvarlighetsgrad	-	.24**	.11	.06	.27**	.14*	.25**	.18	-.07
2. Brottets förekomst		-	.16*	.31**	.32**	.24**	.11	-.19	-.07
3. Offrets roll			-	.05	.05	.17*	-.08	.02	-.05
4. Offrets förekomst				-	.26**	.05	.14*	-.02	-.05
5. Återfallsbenägenhet					-	.21**	.28**	.18	.09
6. Fängelsets effekt						-	.05	-.03	.01
7. Strafflängd							-	.24*	.24*
8a. Klandervärde								-	.05
8b. Farlighet									-

Not. n = antal respondenter, n 1 - 7 = 210, n 8a - 8b = 107, r = effektstorlek,

p = signifikansvärde, * = $p < .05$, ** = $p < .01$.

Vidare visade sig brottets upplevda förekomst i samhället (mätt genom "Likartade brott är vanligt förekommande i samhället") och fängelsets förmåga att minska gärningsmannens återfall i brott (mätt genom "Fängelsestraff kommer troligen minska

gärningsmannens återfall i brott”) ha ett positivt samband med bland annat brottets allvarlighetsgrad och gärningsmannens upplevda sannolikhet att återfalla i brott. En hög förekomst av brottet i samhället och en stor tro på att fängelsestraff skulle minska gärningsmannens återfall i brott var alltså associerade med en hög allvarlighet i brottet och en hög tro på att gärningsmannen skulle återfalla i brott.

Offrets roll i brottet (mätt genom *”Offret medverkar till våldet han utsätts för”*) visade endast signifikanta samband med brottets förekomst i samhället – och med en tro på att fängelsestraff skulle minska gärningsmannens återfall i brott. En stark uppfattning att offret medverkade till våldet var alltså associerat med en hög uppfattning om att liknande brott var vanligt förekommande i samhället, och med en stor tro på att fängelsestraff skulle minska gärningsmannens återfall i brott. Vad som inte visas i tabell 2 är att det fanns en nästan signifikant, negativt korrelation ($r = -.19$, $n = 103$, $p = .051$) mellan brottets upplevda förekomst och gärningsmannens klandervärde i brottet, där en hög uppfattning av att liknande brott var vanligt förekommande i samhället var associerat med ett lågt klandervärde hos gärningsmannen.

Skillnader mellan skandinaviskt och arabiskt namn på gärningsmännen

För att undersöka eventuella skillnader i uppfattningar om våldsbrott mellan gärningsmän med skandinaviskt respektive arabiskt namn, analyserades studiens beroende variabler med hjälp av det icke-parametriska testet Mann Whitney *U*. Testet genomfördes mellan de respondenter som läst fallbeskrivningar där gärningsmännen hade skandinaviska namn och de respondenter som läst fallbeskrivningar där gärningsmännen hade arabiska namn (se bilaga 1 och 2 för fallbeskrivningar). Samtliga resultat presenteras i tabell 3. Varje paragraf i tabellen motsvarar respektive fråga i studiens enkät (se bilaga 1 och 2).

Mann-Whitney *U*-testet visade ingen signifikant skillnad i strafflängd vid rån mellan gärningsmannen med skandinaviskt namn ($M = 26.81$, $Md = 22.0$, $SD = 12.38$) och gärningsmannen med arabiskt namn ($M = 28.98$, $Md = 22.0$, $SD = 13.18$), $r = .07$, $p = .32$. Inte heller någon skillnad i strafflängd vid grov misshandel påvisades mellan gärningsmannen med skandinaviskt namn ($M = 37.58$, $Md = 32.0$, $SD = 13.99$) och gärningsmannen med arabiskt namn ($M = 38.04$, $Md = 32.0$, $SD = 17.22$), $r = .00$, $p = .99$.

Tabell 3
Skillnader i uppfattningar om våldsbrott beroende på gärningsmannens namn.

	Gärningsmannens namn (enkät nr.)								<i>r</i>	<i>p</i>
	Skandinaviskt (1)				Arabiskt (2)					
	<i>n</i>	<i>M</i>	(<i>SD</i>)	<i>Md</i>	<i>n</i>	<i>M</i>	(<i>SD</i>)	<i>Md</i>		
Rån										
1. Allvarlighetsgrad	104	3.44	(0.91)	3.0	106	3.37	(0.89)	3.0	.03	.65
2. Brottets förekomst	104	2.87	(0.89)	3.0	106	2.89	(0.96)	3.0	.03	.70
3. Offrets roll	104	1.37	(0.67)	1.0	106	1.43	(0.78)	1.0	.03	.66
4. Offrets förekomst	104	2.09	(0.86)	2.0	106	2.37	(0.96)	2.0	.13	.06
5. Återfallsbenägenhet	104	3.78	(0.84)	4.0	106	3.72	(0.85)	4.0	.04	.54
6. Fängelseffekt	104	2.24	(0.85)	3.0	106	2.29	(1.02)	2.0	.01	.87
7. Strafflängd	104	26.81	(12.38)	22.0	106	28.98	(13.18)	22.0	.07	.32
8a. Klandervärde	57	0.51	(0.66)	1.0	50	0.60	(0.64)	1.0	.08	.41
8b. Farlighet	57	0.30	(0.50)	0.0	50	0.32	(0.50)	0.0	.02	.86
Grov misshandel										
1. Allvarlighetsgrad	104	3.80	(0.86)	4.0	106	3.69	(0.92)	4.0	.05	.43
2. Brottets förekomst	104	3.06	(0.96)	3.0	106	2.94	(1.13)	3.0	.06	.37
3. Offrets roll	104	1.20	(0.47)	1.0	106	1.25	(0.55)	1.0	.04	.52
4. Offrets förekomst	104	2.96	(1.18)	3.0	106	3.04	(1.23)	3.0	.04	.52
5. Återfallsbenägenhet	104	3.60	(1.03)	4.0	106	3.75	(0.93)	4.0	.07	.31
6. Fängelseffekt	104	2.30	(1.04)	2.0	106	2.41	(1.04)	2.0	.06	.43
7. Strafflängd	104	37.58	(13.99)	32.0	106	38.04	(17.22)	32.0	.00	.99
8a. Klandervärde	57	0.61	(0.56)	1.0	50	0.60	(0.50)	1.0	.04	.71
8b. Farlighet	57	0.11	(0.36)	0.0	50	0.30	(0.46)	0.0	.23	.02*

Not. *n* = antal respondenter, *M* = medelvärde, (*SD*) = standardavvikelse, *Md* = median, *r* = effektstorlek, *p* = signifikansvärde, * = $p < .05$.

Mann-Whitney *U*-testet visade däremot en signifikant, liten skillnad i gärningsmannens upplevda farlighet vid grov misshandel mellan respondenterna som läst fallbeskrivningar där gärningsmannen hade skandinaviska namn ($M = 0.11$, $Md = 0.0$, $SD = 0.36$) och respondenterna som läst fallbeskrivningar där gärningsmannen hade arabiska namn ($M = 0.30$, $Md = 0.0$, $SD = 0.46$), $r = .23$, $p = .02$. Gärningsmannen med arabiskt namn uppfattades vid misshandelsfallet vara farligare och/eller ett större hot mot samhället jämfört med gärningsmannen som hade ett skandinaviskt namn. Samtidigt visades ingen

skillnad vad gällde gärningsmannens klandervärde i samma fall mellan de respondenter som läst om gärningsmän med skandinaviska namn ($M = 0.61$, $Md = 1.0$, $SD = 0.56$) respektive arabiska namn ($M = 0.60$, $Md = 1.0$, $SD = 0.50$), $r = .04$, $p = .71$.

Vidare sågs en ej signifikant, liten skillnad vid frågan som ämnade undersöka respondenternas undermedvetna uppfattningar om hur pass vanligt förekommande gärningsmannen är vid liknande brott (mätt genom "*Offret är typiskt för denna form av brott*"). Skillnaden visade sig vid rån, mellan respondenter som läst fallbeskrivningar där gärningsmännen hade skandinaviska namn ($M = 2.09$, $Md = 2.0$, $SD = 0.86$) och respondenter som läst fallbeskrivningar där gärningsmännen hade arabiska namn ($M = 2.37$, $Md = 2.0$, $SD = 0.96$), $r = .13$, $p = .056$, där gärningsmannen med arabiskt ansågs vara mer förekommande än gärningsmannen med skandinaviskt namn. Vad gällde frågan som ämnade undersöka respondenternas mer medvetna uppfattningar om hur pass vanligt förekommande gärningsmannen är vid rån (mätt genom "*Liknande brott är vanligt förekommande i samhället*"), påvisades ingen skillnad mellan skandinaviskt namn ($M = 2.87$, $Md = 3.0$, $n = 104$) respektive arabiskt namn ($M = 2.89$, $Md = 3.0$, $n = 106$) på gärningsmannen, $r = .03$, $p = .70$.

Diskussion

Syftet med föreliggande studie var att bland svenska juriststudenter undersöka huruvida det förekom negativ särbehandling av etniska minoriteter. Som teoretiskt ramverk i studien användes dels social conditioning theory, vilken utgår från att undermedvetna bias triggas igång i specifika situationer som en följd av stereotypa fördomar (Smith & Alpert, 2007). Dessa bias kan leda till att etniska minoriteter uppfattas vara farligare än etniska majoriteter. Föreliggande studie använde sig även av focal concerns theory, vilken inriktar sig mer på domstolars beslutsfattande (Steffensmeier m.fl., 1998). Utifrån focal concerns theory fattar domstolar sina beslut utifrån gärningspersonens klandervärde i det aktuella brottet, hur farlig gärningspersonen anses vara för samhället, samt utifrån praktiska överväganden som exempelvis en samhällspolitisk press.

Urvalet i studien bestod av 210 juriststudenter varav 84 var män, 125 var kvinnor och 1 identifierade sig varken som man eller kvinna. Respondenterna var vid tiden för datainsamlingen studerande på juristprogrammet vid Göteborgs Universitet, Lund

Universitet, Umeå Universitet eller Örebro Universitet. Studenterna ombads läsa två fallbeskrivningar, samt besvara efterföljande frågor. Enkäten lämnades ut i två versioner, där den ena enkäten skildrade gärningsmän med skandinaviska namn och den andra enkäten skildrade gärningsmän med arabiska namn.

Jämförelsen mellan respondenternas uppfattningar om gärningsmän med skandinaviskt respektive arabiskt namn visade endast ett fåtal skillnader. Den fallbeskrivning som skildrade grov misshandel visade en signifikant skillnad vid respondenternas motiveringar vad gällde gärningsmannens farlighet. Resultatet kan tolkas som att respondenterna uppfattade gärningsmannen med arabiskt namn som farligare och/eller en större fara för samhället, jämfört med gärningsmannen som hade skandinaviskt namn. Resultatet går i linje med de tidigare studier som visat att etniska minoriteter upplevts vara farligare än etniska majoriteter (Bridges & Steen, 1998; Correll m.fl., 2011; Lindholm & Bergvall, 2006; Sadler m.fl., 2012; Stolzenberg m.fl., 2013; Tittle & Curran, 1988).

Ett långt fängelsestraff visade sig ha ett positivt samband med respondenternas motiveringar till det valda straffet. Motiveringar som byggde på gärningsmannens klandervärde i brottet (exempelvis offrets svåra skador), eller gärningsmannens fara för samhället (exempelvis gärningsmannens återfall i brott), var båda associerade med ett längre fängelsestraff. Resultaten går således även i linje med focal concerns theory som menar att klandervärde för brottet, samt gärningsmannens upplevda farlighet, är de faktorer som har störst påverkan på det utdömda straffet (Steffensmeier m.fl., 1998). Vad gäller respondenternas upplevda klandervärde hos gärningsmannen påvisades ingen skillnad mellan skandinaviska respektive arabiska gärningsmän. Någon skillnad i upplevd farlighet påvisades inte heller vid fallbeskrivningen som skildrade ett rån.

Då stereotyper om män från etniska minoriteter kan leda till en uppfattning av att dessa män är mer aggressiva, respektlösa och farliga för samhället än etniska majoriteter (Sadler m.fl., 2012; Correll m.fl., 2011; Lindholm & Bergvall, 2006; Stolzenberg m.fl., 2013), förefaller det naturligt att skillnader i respondenters attityd ses i brott där just aggressivitet och respektlöshet är som tydligast hos gärningspersonen. En grov misshandel kan generellt tänkas fånga upp dessa aspekter mer än vad ett rån gör. Resultatet är även i linje

med Pettersson (2006) och du Rées (2006) vilka fann att negativ särbehandling, som en följd av stereotypa fördomar, främst förekommer vid exempelvis misshandelsfall.

Tidigare studier har även föreslagit att brottet i sig kan upplevas som mer allvarligt – om det begås av etniska minoriteter istället för etniska majoriteter (Lindholm & Bergvall, 2006; Young, 2002). Detta torde även kunna öka gärningsmannens klandervärde. Någon skillnad i klandervärde har dock inte kunnat påvisas i föreliggande studie. Det är emellertid möjligt att skillnader i klandervärde hade varit tydligare vid en annan form av brott. En annan möjlighet är att gärningsmannen med skandinaviskt namn i högre grad ansågs avvika från en positiv bild av sin etnicitet – vilket i sin tur ledde till en så kallad kontrasteffekt, där ett högre klandervärde lades på gärningsmannen med skandinaviskt namn (Lindholm & Bergvall, 2006).

Även om inga andra signifikanta skillnader uppmättes i föreliggande studie, visades en ej signifikant skillnad ($r = .13$, $p = .056$) i respondenternas undermedvetna uppfattningar om hur vanligt förekommande gärningsmannen är vid rån (mätt genom *”Offret är typiskt för denna typ av brott”*). Resultatet kan tolkas som att gärningsmannen med arabiskt namn undermedvetet uppfattades vara mer förekommande vid rån – jämfört med gärningsmannen som hade skandinaviskt namn. Samtidigt påvisades ingen skillnad i respondenternas medvetna uppfattningar om hur vanligt förekommande gärningsmannen är vid rån (mätt genom *”Liknande brott är vanligt förekommande i samhället”*). Den undermedvetna uppfattningen om att gärningsmannen är vanligt förekommande i liknande brott, visade sig även ha ett positivt samband med respondenternas ansedda strafflängd. Här var en hög förekomst av gärningsmannen i liknande brott associerat med ett långt fängelsestraff. Samtidigt hade den medvetna uppfattningen om att gärningsmannen är vanligt förekommande i liknande brott, endast ett indirekt samband till strafflängden – genom brottets ansedda allvarlighetsgrad och gärningsmannens sannolikhet att återfalla i brott (se tabell 2).

Resultatet föreslår att undermedvetna uppfattningar om en gärningsmans förekomst i brott har en större inverkan på strafflängden, jämfört med de medvetna uppfattningarna. Även om resultatet inte var signifikant, går det i linje med tidigare studier som visat att stereotypa fördomar om etniska minoriteter tenderar att vara undermedvetna snarare än

medvetna (Lindholm & Bergvall, 2006; Tillyer & Engel, 2013). Resultatet går även i linje med Lindholm & Bergvall (2006) som menade att en i stunden ökad medvetenhet om eventuella fördomar, kan minska dessa fördomars inverkan på beslutsfattandet.

Att gärningsmän med arabiskt namn föreföll uppfattas som mer förekommande vid rån (jämfört med gärningsmän med skandinaviska namn), är även i linje med de sociala överväganden som beskrivs i focal concerns theory. En uppfattning att etniska minoriteter är överrepresenterade i brottsstatistiken, torde kunna leda till en ökad samhällspolitisk press och därmed till ett hårdare straff för den misstänkte. Dessa skillnader visade sig endast i den undermedvetna uppfattningen om att gärningsmannen är vanligt förekommande vid liknande brott – vilket kan vara på grund av att undermedvetna uppfattningar torde öka de perceptuella ”genvägarna” hos respondenterna (Steffensmeier m.fl., 1998).

Eftersom de uppmätta skillnaderna förefaller vara i huvudsak undermedvetna, överensstämmer de även med social conditioning theory (Smith & Alpert, 2007). Skillnader i respondenternas attityd till våldsbrott fanns endast vid de frågor som inte tydligt visade innebörden med frågan – det vill säga vid påståendet ”*Offret är typiskt för brottet*”, samt vid den egna motiveringen till vald strafflängd. Vid dessa frågor har respondenterna troligtvis inte kunnat förutspå hur resultatet skulle komma att tolkas, varpå de uppmätta skillnaderna kan antagas vara främst undermedvetna.

Ingen signifikant skillnad i strafflängd (beroende på gärningsmannens uppfattade etnicitet) kunde påvisas, trots att tidigare studier funnit sådana skillnader (Hunt, 2015; Spohn & Sample, 2008; Stolzenberg m.fl., 2013; Viglione m.fl., 2011). Respondenterna visade sig dock uppfatta gärningsmannen med arabiskt namn som farligare än gärningsmannen med skandinaviskt namn, vid fallet som skildrade grov misshandel. Respondenterna föreföll även undermedvetet (men inte medvetet) uppfatta gärningsmannen med arabiskt namn som mer förekommande vid rån, jämfört med gärningsmannen som hade skandinaviskt namn.

Eftersom dessa attityder samtidigt visade sig vara associerade med en lång strafflängd hos respondenterna, kan två troliga slutsatser dras utifrån resultatet: (1) respondenterna uppvisade undermedvetna fördomar gentemot gärningsmännen med arabiska namn, men

(1a) var tillräckligt professionella och/eller medvetna om den perceptuella processen för att inte låta sig påverkas av dessa fördomar i sitt beslutsfattande; (1b) skillnaderna i strafflängd var för små för att fångas upp i föreliggande studie. (2) Gärningsmän av etniska minoriteter uppfattas i vissa brott vara farligare eller mer förekommande än gärningsmän av etniska majoriteter, vilket i teorin torde kunna leda till negativ särbehandling. Risken för negativ särbehandling torde främst föreligga vid en minskad medvetenhet om att de egna fördomarna existerar (Lindholm & Bergvall, 2006), alternativt i situationer då myndighetsutövaren förlitar sig mer på perceptuella ”genvägar” (Stolzenberg m.fl., 2013) som exempelvis i stressade situationer eller möjligtvis efter en längre tid i yrket.

Även om ingen skillnad i strafflängd uppmättes, ger resultaten visst stöd för att etniska minoriteter riskeras utsättas för negativ särbehandling, som en följd av undermedvetna fördomar. Resultaten förefaller således vara i linje med focal concerns theory, som menar att etniska minoriteter diskrimineras i rättsprocessen genom bland annat upplevd farlighet och en samhällspolitisk press (Steffensmeier m.fl., 1998). Det fanns inga skillnader mellan etniciteter gällande brottets ansedda allvarlighetsgrad, eller hur stor sannolikheten var att gärningsmannen skulle återfalla i brott. Båda dessa faktorer visade dock ett positivt samband med den ansedda strafflängden – vilket även det är i linje med focal concerns theory.

Den fråga som undersökte huruvida respondenterna ansåg att fängelsestraff torde minska gärningsmannens återfall i brott, kan kategoriseras som sociala överväganden i focal concerns theory. Med denna utgångspunkt torde en hög tro på att fängelsestraff minskar gärningspersonens återfall i brott, vara associerat med ett högt straffvärde. Detsamma gäller uppfattningen om att ett brott är vanligt förekommande – vilket torde öka den samhällspolitiska pressen. Dessa faktorer visade sig i föreliggande studie endast ha indirekta samband till den ansedda strafflängden – genom faktorerna brottets allvarlighet och gärningsmannens benägenhet att återfalla i brott. Resultatet är i linje focal concerns theory som menar att gärningsmannens klandervärde och farlighet är de viktigaste faktorerna när det kommer till ansett straffvärde, medan sociala överväganden är av mindre betydelse, men inte obetydliga (Steffensmeier m.fl., 1998).

Lite förvånande visade sig respondenternas medvetna uppfattning om huruvida brottet är vanligt förekommande i samhället, ha ett nästan signifikant, negativt samband ($r = -.19$, $p = .051$) med gärningsmannens klandervärde. Där var en hög förekomst av brottet associerat med ett lågt klandervärde hos gärningsmannen. Resultatet förefaller först vara motsägelsefullt, då uppfattningen att brottet är vanligt förekommande samtidigt hade ett positivt samband med allvarlighetsgraden av brottet – vilket likaså ämnade reflektera gärningsmannens klandervärde i föreliggande studie. Emellertid kan det snarare visa att en medveten (men inte undermedveten) uppfattning om att våldsbrott är vanligt förekommande i samhället kan få delade konsekvenser när det kommer till beslutsfattande i domstolsfrågor. Å ena sidan kan det tänkas öka den samhällspolitiska pressen och därmed även den upplevda allvarlighetsgraden av brottet – vilket i sin tur kan leda till hårdare straff (Steffensmeier m.fl., 1998). Å andra sidan kan det tänkas skapa en normaliseringsprocess (Fahlgren & Sawyer, 2005) där mindre skuld läggs på gärningsmannen – vilket i sin tur kan leda till mildare straff.

Huruvida både gärningsmannens klandervärde och brottets allvarlighetsgrad i föreliggande studie går att förklaras utifrån focal concerns theory förefaller vara oklart. Likaså om normaliseringsprocessen eller den samhällspolitiska pressen i slutändan väger tyngst, när ett brott uppfattas vara vanligt förekommande i samhället. Enligt Steffensmeier m.fl. (1998) är det dock inte klarlagt på vilka sätt focal concerns theory är mätbart, vilket öppnar för bredare tolkningar. Resultatet i föreliggande studie visar på den komplexitet som kan tänkas ligga bakom stereotypa perceptioner, attityder till våldsbrott och beslutsfattande i domstolsfrågor – något även Lindholm och Bergvall (2006) konstaterade i en liknande studie som undersökte attityder hos poliser. Även om det ter sig vara viktigt att förhålla sig öppen inför denna komplexitet (Lindholm & Bergvall, 2006), förefaller den andra teorin, social conditioning theory, fånga upp denna komplexitet på ett lämpligt sätt.

Styrkor, svagheter och framtida forskning

För att kontrollera den interna reliabiliteten av de Liktertskalor som användes i studien undersöktes Cronbachs alfa. Testet uppmätte ett totalvärde på .72 och medelkorrelationen mellan skalorna uppmätte .16, vilket innebär att alla skalor kan antas ha undersökt samma

attribut (Pallant, 2010). På grund av tidsbegränsning genomfördes emellertid inte dubbla test på ett och samma urval, vilket hade kunnat ge en tydligare bild av skalornas reliabilitet. För att uppnå en hög validitet sökte författarna utforma föreliggande studie utifrån social conditioning theory, focal concerns theory och den socialpsykologiska och kriminologiska forskningen. Något test för att kontrollera hur skalornas validitet såg ut gjordes emellertid inte, vilket gör det svårare att konstatera huruvida studiens skalor faktiskt mätte vad som avsågs mätas. Vidare hade de signifikanta skillnader som påvisades i föreliggande studie endast små effektstorlekar enligt Cohens d (Pallant, 2010), vilket innebär att resultaten bör tolkas med försiktighet.

Inom ramen av föreliggande studie användes ett bekvämlighetsurval och det fanns ett bortfall på 90.6% av respondenterna. Dessa aspekter begränsar möjligheten att generalisera resultatet till populationen (Davies & Hughes, 2014). Emellertid kan det höga bortfallet till viss del bero på att juriststudenter från Göteborgs Universitet – vilka stod för 51% av studiens potentiella respondenter – inte fick enkäter skickade direkt till respektive e-postadress, utan var tvungna att själva söka upp enkäten genom sin studieplattform. Det är även sannolikt att tentamensperioder föregicks på de respektive universiteten vid tiden för datainsamling, vilket kan ha sänkt svarsfrekvensen. Vidare var det inte heller möjligt att inom studiens tidsram kontrollera huruvida det endast var juriststudenter som svarade på enkäten eller huruvida varje respondent endast svarade en gång. Emellertid skickades enkäterna ut till juriststudenternas privata e-post (eller publicerades på juristprogrammets studieplattform), varpå det kan antas vara uteslutande juriststudenter som svarat.

Fördomar förefaller vara en vansklig fråga att undersöka då det är svårt att veta huruvida människors egentliga uppfattningar och beteenden fångats upp (Lindholm & Bergvall, 2006). I Sverige kan fördomsfrihet antas vara en viktig del i de flesta människors självbild, vilket riskerar leda till socialt accepterade svar och således påverka resultaten vid en undersökning om diskriminering. Oavsett om respondenterna i föreliggande studie hade medvetna eller undermedvetna fördomar om etniska minoriteter, kan det antas att de flesta var motiverade till att inte visa dem (Lindholm & Bergvall, 2006). I utformandet av studien fanns således en balansgång mellan att inte avslöja studiens huvudsakliga syfte, och de etiska aspekter som nämnts i studiens metodbeskrivning. I föreliggande

studie användes två versioner av samma enkät, där endast gärningsmännens namn skilde sig åt. I varje enkät presenterades två fallbeskrivningar, där de båda gärningsmännen ämnades ha samma etnicitet i respektive enkät. Att inte ha med både skandinaviska och arabiska gärningsmän i en och samma enkät ansågs lämpligt, för att på så vis minska respondenternas misstankar om studiens syfte.

Det är möjligt att studiens utformande likväl skapat misstankar hos respondenter som mottog den enkät med två arabiska gärningsmän. Vid dataanalysen påträffades en kommentar från studiens frivilliga fråga, vilken tydde på att en av respondenterna eventuellt kan ha anat innebörden av studien. En förståelse av studiens syfte kan ha lett till mer socialt acceptabla svar vid de fallbeskrivningar där gärningsmännen hade arabiska namn. Innan studiens datainsamling, genomfördes dock flertalet pilotstudier på såväl kriminologstudenter som poliser – för att på så vis minimera risken för socialt accepterade svar. Efter medverkandet i pilotstudierna tillfrågades deltagarna om studiens syfte – varpå ingen av deltagarna visade sig förstå eller misstänka innebörden av studien. Att socialt accepterade svar skulle påverkat föreliggande studie ansenligt förefaller därmed vara osannolikt. Genom att i framtida studier låta varje respondent svara på endast en fallbeskrivning, är det även möjligt att risken för eventuella misstankar om studiens syfte kan reduceras än mer. En sådan undersökning föreföll emellertid vara i behov av ett större urval, vilket ansågs gå utanför ramen av föreliggande studie.

Tidigare studier har främst förlitat sig på statistiska data som exempelvis antal anmälda brott, vilket kan tänkas ge vinklade resultat (Diesen, 2006; Holmberg & Kyvsgaard, 2003; Hällsten m.fl., 2013; Kardell, 2006; Kochel m.fl., 2015; Nygren, 1997; Pedersson, 2006; White, 2014). Att genom polisens ingripande eller tidigare domar undersöka negativ särbehandling och undermedvetna fördomar av etniska minoriteter, förefaller vara komplicerat. Det torde föreligga en enorm mängd möjliga bakomliggande faktorer som kan tänkas påverka resultaten vid en sådan studie, varpå det kan bli svårt att säga vad resultaten egentligen visar. En sådan undersökning går inte bara utanför tidsramen för föreliggande studie, utan torde vara tämligen komplicerad oavsett tidsram. Bland annat kan invandrare eventuellt häktas mer frekvent som en följd av undermedvetna fördomar. Men poliser kan även tänkas dra sig för att häkta invandrare, för att inte själva uppfattas som diskriminerande individer. Ifall individer av en viss etnicitet förefaller häktas mer

frekvent, eller dömas till hårdare straff, betyder inte heller detta per automatik att dessa individer råkat ut för negativ särbehandling. Varje verkligt brottsfall är unikt, det blir därmed svårt att anta huruvida skillnader i brottsstatistik beror på diskriminering, eller på något annat.

Att direkt undersöka respondenters attityder till våldsbrott beroende på gärningsmannens etnicitet – och samtidigt hur dessa attityder korrelerar med det ansedda straffvärdet – förefaller därför vara mest lämpat för att undersöka undermedvetna fördomar och strukturell diskriminering. Eftersom det i föreliggande studie användes identiska fallbeskrivningar, där endast gärningsmannens namn manipulerades, minimerades risken för att eventuella bakomliggande variabler skulle påverkat resultatet. Genom användandet av enkäter kunde även viktig information erhållas om hur diskrimineringen kan ta sig uttryck genom olika attityder, och hur dessa attityder korrelerar med den ansedda strafflängden. Föreliggande studie bidrar därför med viktiga inslag till forskningen om strukturell diskriminering i rättssystemet.

I studien analyserades inte variabler som etnicitet eller kön, vilka kan ha påverkat resultaten. Att öppet fråga om respondenternas etniska ursprung torde emellertid kunna öka risken för att respondenterna förstod innebörden av studien, varpå denna fråga exkluderades i föreliggande studie. Det är även möjligt att skillnader mellan manliga och kvinnliga respondenter hade kunnat påvisas. En sådan analys ansågs dock vara för komplex för att inom ramen av föreliggande studie inkluderas på ett adekvat sätt. Dessa undersökningar är således något framtida studier skulle kunna innefatta i sin forskning. Framtida studier bör även ske på polisstudenter och på yrkesverksamma jurister. Att följa upp resultaten under en längre tid – från student till erfaren myndighetsutövare – kan även ge en viktig inblick i huruvida undermedveten diskriminering ökar eller minskar i takt med att erfarenheten som jurist eller som polis ökar. Sådan forskning torde kunna underlätta riktningen av förebyggande åtgärder mot negativ särbehandling av etniska minoriteter i rättssystemet.

Slutsatser

Negativa särbehandlingar av etniska minoriteter är inte bara ett allvarligt brott mot mänskliga rättigheter (Regeringskansliet, u.å.), utan det kan även få stora konsekvenser

på samhällsnivå om det leder till att rättssystemet förlorar sin legitimitet (Beetham, 1991; Björk, 2006; Svensson & Saharaso, 2015). Diskriminering och stigmatisering kan leda till upplopp (Svensson & Saharaso, 2015; Young, 1997b) och fördomar om etniska minoriteter riskerar bli en självuppfyllande profetia (Hällsten m.fl., 2013; Solivetti, 2012; SOU, 2006) – vilket torde än mer öka de fördomar som från början låg till grund för diskrimineringen.

De slutsatser som kan dras från studien är att subtila undermedvetna fördomar av etniska minoriteter förefaller existera bland juriststudenter, men att (a) juriststudenterna var professionella nog och/eller medvetna nog om sina egna stereotypa fördomar för att inte låta dessa påverka sitt beslutsfattande vad gäller fängelsestraff, eller (b) skillnaderna i strafflängd var för subtila för att fångas upp i föreliggande studie. Dessa stereotypa fördomar torde i teorin kunna leda till negativ särbehandling i situationer där den bedömande individen är mindre medveten om de perceptuella processer som pågår – exempelvis vid stress eller vid ett mer automatiserat handlande (Lindholm & Bergvall, 2006; Stolzenberg m.fl., 2013).

Social conditioning theory och focal concerns theory förefaller tillsammans ge en nyttig förståelse om hur undermedvetna fördomar om etniska minoriteter kan uppstå, hur de kan ta sig uttryck inom rättssystemet och hur det kan leda till negativ särbehandling. Samtidigt visar resultaten på den komplexitet som kan tänkas ligga bakom dessa stereotypa perceptioner och beslutsfattande i domstolsfrågor. Det förefaller därför vara viktigt att förhålla sig öppen inför denna komplexitet för att inte själv hamna i en situation där rättssystemet i grund och botten uppfattas vara rasistiskt (Lindholm & Bergvall, 2006). Likväl understryker resultaten i föreliggande studie vikten av att universitet, myndigheter och media – genom en ökad uppmärksamhet av problemet – aktivt arbetar preventivt med dessa frågor för att på så vis kunna upprätthålla ett tryggt och rättssäkert samhälle.

Referenser

- Ahlberg, J. (1996). Invandrares och invandrares barns brottslighet (Nr. 1996: 2). *Stockholm, Sweden: National Council for Crime Prevention (Brå)*.
- Andersen, T. S. (2015). Race, ethnicity, and structural variations in youth risk of arrest evidence from a national longitudinal sample. *Criminal justice and behavior, 42(9)*, 900-916.
- Barker, V. (2013). Policing Membership in Husby: Four Factors to the Stockholm Riots. *Border Criminologies Blog Post: 3 June*.
- Becker, H. S. (1963). *Outsiders: studies in the sociology of deviance*. New York: Free Press
- Beetham, D. (1991). *The legitimisation of power*. UK: Macmillan Education
- Behindthename. (u.å.). *Arabic names*. Hämtad 2016-05-08, från <http://www.behindthename.com/names/usage/arabic>
- Lindholm, T. & Bergvall, S., (2006). Diskriminering i vittnessammanhang: Resultat från ett social-kognitivt forskningsprojekt. *Är Rättvisan Rättvis? Tio perspektiv på diskriminering av etniska och religiösa minoriteter inom rättssystemet*, 39-66
- Björk, M. (2006). *Ordningmakten i stadens periferi. En studie av polisiära gänginsatser i Göteborg, 2004-2005*. Brutus Östlings bokförlag Symposion,.
- Bridges, G. S., & Steen, S. (1998). Racial disparities in official assessments of juvenile offenders: Attributional stereotypes as mediating mechanisms. *American Sociological Review, 554-570*.
- Briggs, S. R. & Cheek, J.M. (1986). The role of factor analysis in the development and evaluation of personality scales. *Journal of Personality, 54*, 106-48.
- Briggs, J. S. (2013). *Routine justice: the intersection of race, gender and police discretion in traffic stops* (Doktorsavhandling, Kansas State University).

- Briggs, S., & Opsal, T. (2012). The influence of victim ethnicity on arrest in violent crimes. *Criminal Justice Studies*, 25(2), 177-189.
- Brunson, R. K. (2007). "police don't like black people": african-american young men's accumulated police experiences*. *Criminology & Public Policy*, 6(1), 71-101.
- Brå. (2008). *Diskriminering i rättsprocessen: om missgynnande av personer med utländsk bakgrund*.
- Carroll, L., & Gonzalez, M. L. (2014). Out of place racial stereotypes and the ecology of frisks and searches following traffic stops. *Journal of research in crime and delinquency*, 51(5), 559-584.
- Cohen, L. E., & Felson, M. (1979). Social change and crime rate trends: a routine activity approach. *American Sociological Review*, 44 (4), 588-608.
- Correll, J., Wittenbrink, B., Park, B., Judd, C. M., & Goyle, A. (2011). Dangerous enough: Moderating racial bias with contextual threat cues. *Journal of experimental social psychology*, 47(1), 184-189.
- Dawes, J. G. (2008). Do data characteristics change according to the number of scale points used? An experiment using 5 point, 7 point and 10 point scales. *International journal of market research*, 51(1).
- Davies, M. B., & Hughes, N. (2014). *Doing a successful research project: Using qualitative or quantitative methods*. Palgrave Macmillan.
- Diesen, C. (2006). Negativ särbehandling i rättskedjans alla led. *Är Rättvisan Rättvis? Tio perspektiv på diskriminering av etniska och religiösa minoriteter inom rättssystemet*, 183-224
- du Rées, H. (2006). Åklagares och advokaters syn på likabehandling i domstolen. *Är Rättvisan Rättvis? Tio perspektiv på diskriminering av etniska och religiösa minoriteter inom rättssystemet*, 257-282.
- Fahlgren, S., & Sawyer, L. (2005). Maktrelationer och normaliseringsprocesser i

- välfärdsstaten. *Tidskrift för genusvetenskap*, (2-3), sid-95.
- Hirschi, T. (1969). *Causes of delinquency*. Berkeley: University of California Press
- Holmberg, L., & Kyvsgaard, B. (2003). Are immigrants and their descendants discriminated against in the Danish criminal justice system?. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 4(2), 125-142.
- Hunt, J. S. (2015). Race in the justice system. *APA handbook of forensic psychology, vol. 2: Criminal investigation, adjudication, and sentencing outcomes*. (ss. 125-161) American Psychological Association, Washington, DC. doi:<http://dx.doi.org.proxybib.miun.se/10.1037/14462-005>.
- Hällsten, M., Szulkin, R., & Sarnecki, J. (2013). Crime as a price of inequality? The gap in registered crime between childhood immigrants, children of immigrants and children of native Swedes. *British Journal of Criminology*, 53(3), 456-481
- Kardell, J. (2006). Diskriminering av personer med utländsk bakgrund i rättsväsendet-en kvantitativ analys. *Är Rättvisan Rättvis? Tio perspektiv på diskriminering av etniska och religiösa minoriteter inom rättssystemet*, 67-10
- Kardell, J. (2010). Överrepresentation och diskriminering. En studie av personer med utländsk bakgrund i den svenska kriminalstatistiken. Stockholm: Kriminologiska Institutionen. Stockholms Universitet
- Kinsey, R., Lea, J., & Young, J. (1986). *Losing the fight against crime*. Oxford: Basil Blackwell.
- Kochel, T. R., Burruss, G., & Weisburd, D. (2015). St Louis county hot spots in residential areas (SCHIRA) final report: Assessing the effects of hot spots policing strategies on police legitimacy, crime, and collective efficacy.
- Kochel, T. R., Wilson, D. B., & Mastrofski, S. D. (2011). Effect of suspect race on officers' arrest decisions*. *Criminology*, 49(2), 473-512.
- Lima-Nunes, A., Pereira, C. R., & Correia, I. (2013). Restricting the scope of justice to

- justify discrimination: The role played by justice perceptions in discrimination against immigrants. *European Journal of Social Psychology*, 43(7), 627-636.
- Maclean, B. D. (1993). Left realism, local crime surveys and policing of racial minorities. *Crime, Law and Social Change*, 19(1), 51-86.
- Mears, D. P., & Daniel, P. (2002). "Immigration and crime: whats the connection?" *Federal Sentencing Reporter* 14: 284-288.
- Mears, D. P., Pickett, J., Golden, K., Chiricos, T., & Gertz, M. (2013). The effect of interracial contact on whites' perceptions of victimization risk and black criminality. *Journal of research in crime and delinquency*, 50(2), 272-299.
- Merton, R. K. (1938). *Social theory and social structure*. Glencoe: Free Press.
- Merton, R. K. (1968). *Social Theory and Social Structure*. New York: Free Press, s. 477.
- Najdowski, C. J. (2012). *Stereotype threat in police encounters: Why african americans are at risk of being targeted as suspects* (Doktorsavhandling, University of Texas at El Paso).
- Nygren, R. (1997). Svenska moraliska mirakel och invandrade rötägg. *Invandrare och minoriteter*, (2) 3.
- Pallant, J. (2010). *SPSS Survival Manual 4:e upplaga – A step by step guide to data analysis using the SPSS program*. Österrike: Allen & Unwin Book Publisher.
- Pedersson, A. (2006). Konstruktionen av en brottsbenägen kategori. *Är Rättvisan Rättvis? Tio perspektiv på diskriminering av etniska och religiösa minoriteter inom rättssystemet*, 321-345.
- Pettersson, T. (2006). Särbehandlas gärningspersoner med utländsk bakgrund vid anmälningar om våldtäkter, grov misshandel och eget bruk av narkotika? *Är Rättvisan Rättvis? Tio perspektiv på diskriminering av etniska och religiösa minoriteter inom rättssystemet*, 111-146
- Regeringskansliet. (u.å.). Rätten att inte bli diskriminerad. Hämtad 2016-04-08, från

<http://www.manskligarattigheter.se/sv/de-manskliga-rattigheterna/vilka-rattigheter-finns-det/ratten-att-inte-bli-diskriminerad>

- Sadler, M. S., Correll, J., Park, B., & Judd, C. M. (2012). The world is not black and white: Racial bias in the decision to shoot in a multiethnic context. *Journal of Social Issues, 68*(2), 286-313.
- Shannon, D., & Törnqvist, N. (2008). Lost in translation. Discrimination in the Swedish criminal justice process exemplified using the court-room experiences of justice system professionals. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention, 9*(S1), 59-79.
- Simon, R. J., & Sikich, K. W. (2007). Public attitudes toward immigrants and immigration policies across seven nations. *International Migration Review, 41*(4), 956-962
- Smith, M. R., & Alpert, G. P. (2007). Explaining police bias a theory of social conditioning and illusory correlation. *Criminal justice and behavior, 34*(10), 1262-1283.
- Solivetti, L. M. (2012). Looking for a fair country: Features and determinants of immigrants' involvement in crime in Europe. *The Howard Journal of Criminal Justice, 51*(2), 133-159.
- SOU, (2006). *Är rättvisan rättvis: Tio perspektiv på diskriminering av etniska och religiösa minoriteter inom rättssystemet*. Stockholm: Fritzes offentliga Publikationer.
- Spohn, C., & Sample, L. L. (2008). The dangerous drug offender in federal court: Intersections of race, ethnicity, and culpability. *Crime & Delinquency*.
- Steffensmeier, D., Ulmer, J., & Kramer, J. (1998). The interaction of race, gender, and age in criminal sentencing: The punishment cost of being young, black, and male. *Criminology, 36*(4), 763-798.
- Stolz, B. A. (1985). Congress and criminal justice policy making: The impact of interest groups and symbolic politics. *Journal of Criminal Justice, 13*(4), 307-319.

- Stolzenberg, L., D'Alessio, S. J., & Eitle, D. (2013). Race and cumulative discrimination in the prosecution of criminal defendants. *Race and Justice*, 3(4), 275-299.
- Svensson, J. S., & Saharso, S. (2015). Proactive policing and equal treatment of ethnic-minority youths. *Policing and society*, 25(4), 393-408.
- Tillyer, R., & Engel, R. S. (2013). The impact of drivers' race, gender, and age during traffic stops assessing interaction terms and the social conditioning model. *Crime & Delinquency*, 59(3), 369-395.
- Tittle, C. R., & Curran, D. A. (1988). Contingencies for dispositional disparities in juvenile justice. *Social Forces*, 67(1), 23-58.
- Vetenskapsrådet. (2002). Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning.
- Weber, M. (1983). Ekonomi och samhälle. *Förståendesociologins grunder*, 1.
- WEF. (2015). *The global gender gap report 2015*. Hämtad 2016-04-11, från <http://www3.weforum.org/docs/GGGR2015/cover.pdf>
- White, K. M. (2014) The salience of skin tone: effects on the exercise of police enforcement authority. *Ethnic and Racial Studies*, 38(6) 993-1010
- Viglione, J., Hannon, L., & DeFina, R. (2011). The impact of light skin on prison time for black female offenders. *The Social Science Journal*, 48(1), 250-258.
- Young, J. (1997a). "Foreword" I: van Swaaningen, R. *Critical criminology: cisions from europe*, London: Sage Publications, s. xii
- Young, J. (1997b). Left realism: The basics. *Thinking critically about crime*, 28-36.
- Young, J. (2002). Critical criminology in the twenty first century: critique, irony and the always unfinished. I: Carrington, K. & Hogg, R. (Red.), *Critical criminology: issues, debate, challenges*, s. 251-274. London: Willian Publishing

Bilaga 1

Enkät 1: gärningsmän med skandinaviskt namn

Studie om undermedvetna attityder till våldsbrott

Bakgrundsinformation

Uppgifterna kommer endast att användas för sammanställning och analys på gruppnivå.

Kön

Man

Kvinna

Identifierar mig varken som man eller kvinna

Ålder

18-24

25-30

31-36

37-42

43+

Lärosäte

Göteborgs Universitet

Lunds Universitet

Stockholms Universitet

Umeå Universitet

Uppsala Universitet

Örebro Universitet

Nedan följer den första av två fallbeskrivningar. Läs fallbeskrivningen och besvara sedan påståendena utifrån det svarsalternativ som bäst motsvarar Din uppfattning. Innan

du skickar in enkäten kan du även gå bakåt och ändra ditt svar.

Fallbeskrivning 1: Rån

Erik Olsson, 56 år, har på lördagskvällen varit på middag med bekanta. Han har på sig kostym och ser välställd ut. Han har just kommit fram till sin nya bil som står parkerad på en sidogata. Just när Erik ska låsa upp bilen ser han en man komma gåendes emot honom. Det är Fredrik Lind, 29 år, som ber om att få låna Eriks mobil för att ringa sin polare. Erik är otrevlig och fräser att han ska bli lämnad ifred. Fredrik frågar då igen och försöker övertala Erik, samtidigt som han tar några steg närmare. Plötsligt slår Fredrik, med knuten näve, Erik hårt i ansiktet som faller ihop på marken. Han drar sedan fram en kniv som han hotar Erik med. Erik rånas på sin mobiltelefon och plånbok innan Fredrik försvinner från platsen.

Fredrik Lind grips någon dag senare och åtalas för rån, tillsammans med två liknande rån begångna samma månad. Han har även tidigare blivit dömd för en liknande företeelse.

Vänligen ta ställning till följande påståenden/frågor om händelsen utifrån Din uppfattning.

1. Brottet

För att vara rån är händelsen mycket allvarlig.

1 2 3 4 5

Instämmer inte alls Instämmer i högsta grad

Likartade brott är vanligt förekommande i samhället.

1 2 3 4 5

Instämmer inte alls Instämmer i högsta grad

2. Offret

Offret medverkar till våldet han utsätts för.

1 2 3 4 5

Instämmer inte alls Instämmer i högsta grad

Offret är typiskt för denna form av brott.

1 2 3 4 5

Instämmer inte alls Instämmer i högsta grad

3. Gärningsmannen

Vid en friande dom kommer gärningsmannen troligen återfalla i brott.

1 2 3 4 5

Instämmer inte alls Instämmer i högsta grad

Fängelsestraff kommer troligen minska gärningsmannens återfall i brott.

1 2 3 4 5

Instämmer inte alls Instämmer i högsta grad

4. Straffet

Straffet för rån är fängelse i minst 12 månader och mest 72 månader. Hur långt straff anser Du vara rimligt i fallet?

12 månader (1 år)

22 månader (1,8 år)

32 månader (2,7 år)

42 månader (3,5 år)

52 månader (4,3 år)

62 månader (5,1 år)

72 månader (6 år)

Finns det något särskilt i fallbeskrivningen som Du anser bör påverka strafflängden? Motivera gärna ditt svar!

(Frivilligt)

Nedan följer den andra av två fallbeskrivningar. Läs fallbeskrivningen och besvara sedan påståendena utifrån det svarsalternativ som bäst motsvarar Din uppfattning. Innan du skickar in enkäten kan du även gå bakåt och ändra dina tidigare svar.

Fallbeskrivning 2: Grov misshandel

Daniel Johansson, 27 år, har precis ätit middag på en pizzeria och är på väg hem. Det är sen höst, mörkt ute och gatorna står tomma. När Daniel genar över torget möter han Anders Bergsten och Anders kompis, båda 28 år. Anders konfronterar Daniel och påstår att de träffats på en fest förra helgen, där Daniel ska ha varit ”sjukt kaxig”. Anders kräver att Daniel ska be om ursäkt för detta. Daniel förklarar irriterat att han aldrig tidigare sett någon av dem. Anders blir aggressiv och börjar knuffa Daniel som då ryter ifrån. Ganska snart känner Daniel att situationen börjar gå över styr och han beslutar sig för att gå därifrån. Han får då en spark i ryggen vilket gör att han tappar balansen och ramlar. Väl på marken tilldelar Anders flertalet sparkar och slag mot Daniels huvud och överkropp, för att sedan lämna platsen med sin kompis.

Daniel hamnar på sjukhus där han får spendera två veckor. Han har flera frakturer på revbenen, skada på ryggraden, bruten käke och bruten näsa. Anders Bergsten grips någon dag senare och åtalas för grov misshandel. Han har tidigare dömts för två liknande företeelser.

Vänligen ta ställning till följande påståenden/frågor om händelsen utifrån Din uppfattning.

1. Brottet

För att vara grov misshandel är händelsen allvarlig.

1 2 3 4 5

Instämmer inte alls Instämmer i högsta grad

Likartade brott är vanligt förekommande i samhället.

1 2 3 4 5

Instämmer inte alls Instämmer i högsta grad

2. Offret

Offret medverkar till våldet han utsätts för.

1 2 3 4 5

Instämmer inte alls Instämmer i högsta grad

Offret är typiskt för denna form av brott.

1 2 3 4 5

Instämmer inte alls Instämmer i högsta grad

3. Gärningsmannen

Vid en friande dom kommer gärningsmannen troligen återfalla i brott.

1 2 3 4 5

Instämmer inte alls Instämmer i högsta grad

Fängelsestraff kommer troligen minska gärningsmannens återfall i brott.

1 2 3 4 5

Instämmer inte alls Instämmer i högsta grad

4. Straffet

Straffet för grov misshandel är fängelse i minst 12 månader och mest 72 månader.

Hur långt straff anser Du vara rimligt i fallet?

12 månader (1 år)

22 månader (1,8 år)

32 månader (2,7 år)

42 månader (3,5 år)

52 månader (4,3 år)

62 månader (5,1 år)

72 månader (6 år)

Finns det något särskilt i fallbeskrivningen som Du anser bör påverka

strafflängden? Motivera gärna ditt svar!

(Frivilligt)

Bilaga 2

Enkät 2: gärningsmän med arabiskt namn

Studie om undermedvetna attityder till våldsbrott

Bakgrundsinformation

Uppgifterna kommer endast att användas för sammanställning och analys på gruppnivå.

Kön

Man

Kvinna

Identifierar mig varken som man eller kvinna

Ålder

18-24

25-30

31-36

37-42

43+

Lärosäte

Göteborgs Universitet

Lunds Universitet

Stockholms Universitet

Umeå Universitet

Uppsala Universitet

Örebro Universitet

Nedan följer den första av två fallbeskrivningar. Läs fallbeskrivningen och besvara sedan påståendena utifrån det svarsalternativ som bäst motsvarar Din uppfattning. Innan du skickar in enkäten kan du även gå bakåt och ändra ditt svar.

Fallbeskrivning 1: Rån

Erik Olsson, 56 år, har på lördagskvällen varit på middag med bekanta. Han har på sig kostym och ser välställd ut. Han har just kommit fram till sin nya bil som står parkerad på en sidogata. Just när Erik ska låsa upp bilen ser han en man komma gåendes emot honom. Det är Nasim Haddad, 29 år, som ber om att få låna Eriks mobil för att ringa sin polare. Erik är otrevlig och fräser att han ska bli lämnad ifred. Nasim frågar då igen och försöker övertala Erik, samtidigt som han tar några steg närmare. Plötsligt slår Nasim, med knuten näve, Erik hårt i ansiktet som faller ihop på marken. Han drar sedan fram en kniv som han hotar Erik med. Erik rånas på sin mobiltelefon och plånbok innan Nasim försvinner från platsen.

Nasim Haddad grips någon dag senare och åtalas för rån, tillsammans med två liknande rån begångna samma månad. Han har även tidigare blivit dömd för en liknande företeelse.

Vänligen ta ställning till följande påståenden/frågor om händelsen utifrån Din uppfattning.

1. Brottet

För att vara rån är händelsen allvarlig.

1 2 3 4 5

Instämmer inte alls Instämmer i högsta grad

Likartade brott är vanligt förekommande i samhället.

1 2 3 4 5

Instämmer inte alls Instämmer i högsta grad

2. Offret

Offret medverkar till våldet han utsätts för.

1 2 3 4 5

Instämmer inte alls Instämmer i högsta grad

Offret är typiskt för denna form av brott.

1 2 3 4 5

Instämmer inte alls Instämmer i högsta grad

3. Gärningsmannen

Vid en friande dom kommer gärningsmannen troligen återfalla i brott.

1 2 3 4 5

Instämmer inte alls Instämmer i högsta grad

Fängelsestraff kommer troligen minska gärningsmannens återfall i brott.

1 2 3 4 5

Instämmer inte alls Instämmer i högsta grad

4. Straffet

Straffet för rån är fängelse i minst 12 månader och mest 72 månader. Hur långt straff anser Du vara rimligt i fallet?

12 månader (1 år)

22 månader (1,8 år)

32 månader (2,7 år)

42 månader (3,5 år)

52 månader (4,3 år)

62 månader (5,1 år)

O 72 månader (6 år)

Finns det något särskilt i fallbeskrivningen som Du anser bör påverka strafflängden? Motivera gärna ditt svar!

(Frivilligt)

Nedan följer den andra av två fallbeskrivningar. Läs fallbeskrivningen och besvara sedan påståendena utifrån det svarsalternativ som bäst motsvarar Din uppfattning. Innan du skickar in enkäten kan du även gå bakåt och ändra dina tidigare svar.

Fallbeskrivning 2: Grov misshandel

Daniel Johansson, 27 år, har precis ätit middag på en pizzeria och är på väg hem. Det är sen höst, mörkt ute och gatorna står tomma. När Daniel genar över torget möter han Bashar Ali och Bashars kompis, båda 28 år. Bashar konfronterar Daniel och påstår att de träffats på en fest förra helgen, där Daniel ska ha varit "sjukt kaxig". Bashar kräver att Daniel ska be om ursäkt för detta. Daniel förklarar irriterat att han aldrig tidigare sett någon av dem. Bashar blir aggressiv och börjar knuffa Daniel som då ryter ifrån. Ganska snart känner Daniel att situationen börjar gå över styr och han beslutar sig för att gå därifrån. Han får då en spark i ryggen vilket gör att han tappar balansen och ramlar. Väl på marken tilldelar Bashar flertalet sparkar och slag mot Daniels huvud och överkropp, för att sedan lämna platsen med sin kompis.

Daniel hamnar på sjukhus där han får spendera två veckor. Han har flera frakturer på revbenen, skada på ryggraden, bruten käke och bruten näsa. Bashar Ali grips någon dag senare och åtalas för grov misshandel. Han har tidigare dömts för två liknande företeelser.

Vänligen ta ställning till följande påståenden/frågor om händelsen utifrån Din uppfattning.

1. Brottet

För att vara grov misshandel är händelsen allvarlig.

1 2 3 4 5

Instämmer inte alls Instämmer i högsta grad

Likartade brott är vanligt förekommande i samhället.

1 2 3 4 5

Instämmer inte alls Instämmer i högsta grad

2. Offret

Offret medverkar till våldet han utsätts för.

1 2 3 4 5

Instämmer inte alls Instämmer i högsta grad

Offret är typiskt för denna form av brott.

1 2 3 4 5

Instämmer inte alls Instämmer i högsta grad

3. Gärningsmannen

Vid en friande dom kommer gärningsmannen troligen återfalla i brott.

1 2 3 4 5

Instämmer inte alls Instämmer i högsta grad

Fängelsestraff kommer troligen minska gärningsmannens återfall i brott.

1 2 3 4 5

Instämmer inte alls Instämmer i högsta grad

4. Straffet

Straffet för grov misshandel är fängelse i minst 12 månader och mest 72 månader.

Hur långt straff anser Du vara rimligt i fallet?

12 månader (1 år)

- 22 månader (1,8 år)
- 32 månader (2,7 år)
- 42 månader (3,5 år)
- 52 månader (4,3 år)
- 62 månader (5,1 år)
- 72 månader (6 år)

Finns det något särskilt i fallbeskrivningen som Du anser bör påverka strafflängden? Motivera gärna ditt svar!

(Frivilligt)

Bilaga 3

Informationsbrev

Studie om undermedvetna attityder till våldsbrott

Du tillbeds härmed att delta i en studie om undermedvetna attityder till våldsbrott. Likabehandling är en grundläggande faktor för att kunna upprätthålla den rättssäkerhet och legitimitet som idag finns inom det svenska rättssystemet. Undermedvetna bias samt influenser från samhälle och media kan tänkas utgöra ett hot för denna legitimitet. Tidigare forskning har visat att problemet föreligger i såväl andra länder som inom flera statliga organisationer. Studien görs som ett examensarbete av Andreas Kihlberg och Nicklas Myrin, studenter vid Kriminologprogrammet i Sundsvall.

I undersökningen svarar du på en webbenkät där du blir presenterad två fallbeskrivningar. I dessa fallbeskrivningar ombeds du ta ställning till ett antal påståenden utifrån Din uppfattning av händelsen. Enkäterna skickas ut till universiteten i Göteborg, Lund, Stockholm, Umeå, Uppsala och Örebro. Målgruppen är studenter vid respektive

universitets juristprogram. Deltagandet beräknas ta ca 5 minuter.

I ditt medverkande garanteras du konfidentialitet. Studien är utformad så att det inte skall gå att identifiera de individer som deltagit. De samlade svaren kommer endast användas i studien samt hanteras av studieförfattarna. Resultatet kommer att presenteras i vårt färdiga examensarbete.

Ditt deltagande i studien är helt frivilligt. Du kan när som helst gå bakåt eller avbryta ditt deltagande utan närmare motivering. Genom att skicka in enkäten godkänner du ditt deltagande.

Har du frågor? Hör gärna av dig till oss!

Tack för ditt deltagande!

Sundsvall 13 april 2016

Studieförfattare

Andreas Kihlberg

anki1302@student.miun.se

Nicklas Myrin

nimy1300@student.miun.se

Handledare

Mattias Åkerberg

Doktorand sociologi

mattias.akerberg@miun.se